

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень – бакалавр

на тему: **«РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПІДТРИМЦІ
ФЕМІНІСТИЧНИХ РУХІВ В ІРАНІ ТА АФГАНІСТАНІ: АНАЛІЗ
ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ»**

Виконавля:

студентка 4 року навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Сакун Вероніка Євгенівна

Керівник

Рабінович Марина Львівна,
PhD, старший викладач
кафедри міжнародних відносин

КИЇВ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК	8
1.1. Феміністична теорія в аналізі міжнародної політики ЄС	8
1.2. Методологічні засади оцінки ефективності політики ЄС щодо гендерної рівності	12
1.3. Обґрунтування вибору кейсів: Іран та Афганістан	17
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ТА ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНОК В ІРАНІ ТА АФГАНІСТАНІ	23
2.1. Еволюція правового статусу жінок в Ірані та Афганістані	23
2.2. Феміністичні рухи в Ірані та Афганістані	28
2.2.1. <i>Рух «Жінка, життя, свобода» в Ірані</i>	29
2.2.2. <i>Афганські жіночі ініціативи до та після повернення «Талібану»</i>	33
2.3. Реакція ЄС на порушення прав жінок в Ірані та Афганістані	36
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО ПІДТРИМКИ ФЕМІНІСТИЧНИХ РУХІВ В ІРАНІ ТА АФГАНІСТАНІ (2010-2024 рр.)	43
3.1. Фінансова та гуманітарна підтримка жіночих рухів	43
3.2. Інформаційна політика та адвокаційні ініціативи	48
3.3. Перспективи та виклики європейської політики у сфері підтримки жіночих рухів	51
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена зростаючою значимістю проблематики прав жінок у міжнародній політиці, особливо в країнах з авторитарними режимами, де жінки стикаються з численними обмеженнями в своїх правах і свободах. Іран та Афганістан є яскравими прикладами держав, де права жінок серйозно порушуються, і для вирішення цих проблем необхідна активна міжнародна підтримка. Європейський Союз (далі ЄС), який активно працює над просуванням гендерної рівності у світі, реалізує програми та ініціативи, спрямовані на підтримку феміністичних рухів в цих країнах, що підвищує значення даного дослідження.

Дослідження політики ЄС у контексті підтримки жіночих рухів в Ірані та Афганістані є важливим для оцінки ефективності міжнародних зусиль щодо захисту прав жінок у державах, де ці права систематично порушуються. Аналіз політичних та правових аспектів цієї підтримки дозволяє краще зрозуміти, яким чином ЄС співпрацює не з авторитарними режимами, а з представниками громадянського суспільства, зокрема з феміністичними ініціативами, активістками та правозахисними організаціями. Це також дає змогу окреслити потенційні напрямки вдосконалення політики підтримки жінок у контексті складних політичних реалій. Оскільки захист прав жінок є важливою складовою зовнішньої політики ЄС, результати цього дослідження мають значення не лише для європейських інституцій, але й для міжнародних організацій, правозахисних структур та експертного середовища, що працює у сфері гендерної рівності та прав людини на глобальному рівні.

Мета дослідження – проаналізувати вплив політики ЄС щодо підтримки феміністичних рухів в Ірані та Афганістані у 2010-2024 рр., зосередившись на ключових політичних і правових аспектах, що сприяють (або можуть сприяти) захисту прав жінок у цих країнах.

Завдання дослідження:

- виявити ключові аспекти феміністичних рухів в Ірані та Афганістані, що визначають їх роль у боротьбі за права жінок;

- з'ясувати еволюцію правового статусу жінок в Ірані та Афганістані та вплив цих змін на діяльність жіночих рухів;
- виокремити основні форми фінансової та гуманітарної підтримки, яку ЄС надає жіночим рухам в Ірані та Афганістані, та оцінити їх ефективність;
- класифікувати інформаційну політику та адвокаційні ініціативи ЄС, спрямовані на підтримку феміністичних рухів у цих країнах;
- обґрунтувати перспективи та виклики європейської політики у підтримці жіночих рухів в Ірані та Афганістані в контексті міжнародної ситуації;
- описати взаємозв'язок між політикою ЄС та розвитком феміністичних рухів в Ірані та Афганістані, вказуючи на ключові політичні та правові фактори.

Опис використаної літератури. Тема дослідження, пов'язана з жіночими правами та феміністичними рухами в Ірані та Афганістані, має глибоке історичне коріння і є важливою в контексті сучасних політичних та соціальних змін. Вивчення теми базується на ряді джерел, які охоплюють як теоретичні, так і практичні аспекти дослідження. Одним із ключових авторів є В. Могадам, яка в своїх працях (Могадам, 2020; Могадам, 2019) аналізує політику гендерної рівності в Ірані та Афганістані, зокрема взаємозв'язок між релігією, революцією та політикою гендеру. Вона порівнює досвід цих двох країн і наголошує на важливості обмежень, накладених на жінок в публічному просторі.

Крім того, значну увагу приділено сучасному руху «Жінка, життя, свобода», що виник в Ірані. Цей рух є результатом глибоких соціальних і політичних змін в країні, і його аналізу присвячена праця Ейкдара (2024), яка відображає зміни в громадському мисленні та правовому статусі жінок в Ірані після революції. Також важливими є роботи, які звертаються до ролі медіа і соціальних мереж у просуванні прав жінок в Афганістані, таких як робота Нанджіала (2024), що підкреслюють значення медіаплатформ у боротьбі за права жінок.

Літературні джерела також охоплюють вплив Європейського Союзу на феміністичні рухи в обох країнах. Важливу роль у цьому контексті відіграє політика ЄС щодо прав жінок, що відображена у звітах Європейської комісії (2020)

та Європейського парламенту (2023), що визначають санкції і підтримку прав жінок в умовах авторитарних режимів.

Серед українських науковців варто зазначити дослідження О. Стрілюк & Л. Юда (2024), що фокусується на прогресі в питаннях гендерної рівності в ЄС і висвітлює основні інструменти, які використовує ЄС для підтримки прав жінок. Для теми дослідження це джерело важливе, оскільки воно дозволяє вивчити політику ЄС щодо гендерної рівності на рівні внутрішніх ініціатив. О. Ткач & О. Батрименко (2023) зосереджуються на участі жінок у політичних процесах, зокрема у контексті державної політики. Важливою частиною є дослідження впливу зовнішньої політики на внутрішні політичні зміни в країнах, таких як Іран і Афганістан, що дозволяє зрозуміти, як роль жінок в політичних процесах країни може змінюватися під впливом міжнародних акторів, таких як ЄС.

Огляд сучасних досліджень показує, як ЄС впливає на забезпечення прав жінок у країнах, які переживають серйозні соціальні та політичні кризи, таких як Іран та Афганістан. Зокрема, акцент робиться на ролі міжнародних ініціатив та політик ЄС у підтримці гендерної рівності в умовах складних викликів, що постають перед жінками в цих країнах. Так, С. Ібрахім (2024) в своїй дисертації розглядає міжнародно-правові норми, що стосуються захисту трудових прав жінок, а також їх імплементацію в арабських державах. У праці акцентується увага на порівнянні стандартів, встановлених міжнародними організаціями, та реальним станом захисту прав жінок в різних арабських країнах. Це дослідження є важливим для розуміння того, як політики ЄС щодо гендерної рівності можуть бути адаптовані та реалізовані в контексті арабських держав, де питання прав жінок часто стикаються з культурними та політичними бар'єрами. О. Стрілюк & Л. Юда аналізують сучасні досягнення гендерної рівності в ЄС. Робота охоплює основні ініціативи та політики, що були впроваджені ЄС для забезпечення рівних прав та можливостей для жінок, зокрема в галузях освіти, зайнятості та політичного представництва. Ця праця важлива для розуміння впливу політики ЄС на гендерну рівність і застосування таких моделей у країнах, що не є членами ЄС, як Іран і Афганістан, що стикаються з серйозними проблемами у цих питаннях.

Б. Міттельхаммер (2023) досліджує підхід ЄС до прав жінок в Ірані, зокрема в контексті політики санкцій та дипломатичних заходів, спрямованих на покращення становища жінок у цій країні. Дане дослідження містить аналіз того, як ЄС може застосовувати свої політики для підвищення рівня прав жінок в країнах, де права жінок серйозно обмежені, і пропонує можливі шляхи взаємодії з Іраном для досягнення реальних змін у цій сфері.

Таким чином, вивчення використаної літератури дозволяє краще зрозуміти динаміку розвитку жіночих рухів в Ірані та Афганістані та дає основу для відповіді на основне питання дослідження: яким чином політика ЄС може сприяти розвитку гендерної рівності та підтримці феміністичних ініціатив у цих країнах?

Об'єкт дослідження – ЄС як актор міжнародних відносин та його зовнішня політика щодо підтримки феміністичних рухів в Ірані та Афганістані в період з 2010 по 2024 рік.

Предмет дослідження – політичні та правові аспекти зовнішньої політики Європейського Союзу, спрямовані на підтримку феміністичних рухів в Ірані та Афганістані, зокрема, механізми та інструменти, через які ЄС реалізує свої стратегії у цих країнах.

Хронологічні рамки дослідження: 2010-2024 рр.

Методологія дослідження у цій роботі ґрунтується на поєднанні підходів, що дозволяють всебічно проаналізувати роль ЄС в підтримці феміністичних рухів в Ірані та Афганістані, з акцентом на політичні та правові аспекти в період 2010-2024 рр. Оскільки дослідження стосується міжнародної політики та прав людини, а також включає аналіз соціально-політичних процесів в контексті конкретних країн, для досягнення поставленої мети використовуються такі основні методи: аналіз політичних та правових документів – для визначення особливостей політики ЄС щодо підтримки феміністичних рухів в Ірані та Афганістані будуть проаналізовані офіційні документи, такі як резолюції Європейського парламенту, заяви Європейської комісії, а також міжнародні угоди та нормативні акти, які регулюють підтримку прав жінок; кейс-стаді – вибір конкретних феміністичних рухів в Ірані та Афганістані (рух «Жінка, життя, свобода» в Ірані та афганські

жіночі ініціативи після повернення «Талібану») у розділі 2 дозволяє дослідити, як ЄС взаємодіяв з цими рухами на практиці; порівняльний аналіз політичних стратегій і ініціатив ЄС щодо гендерної рівності в різних контекстах, зокрема в Ірані та Афганістані. Цей метод дозволить виявити, як політика ЄС щодо підтримки феміністичних рухів у цих країнах змінюється залежно від соціально-політичних умов та чи здійснює ЄС значущий вплив на зміни у правовому та політичному статусі жінок. Порівняння між країнами дасть змогу визначити, які саме інструменти політики ЄС є найбільш ефективними для підтримки прав жінок у країнах з різними політичними та соціальними реаліями. Цей метод дозволить також порівняти вплив різних інструментів політики ЄС (наприклад, дипломатичні ініціативи, санкції, економічна допомога) на феміністичні рухи в Ірані та Афганістані.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, що налічує 54 найменування. Загальний обсяг роботи – 64 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК

1.1. Феміністична теорія в аналізі міжнародної політики ЄС

Феміністична теорія в аналізі міжнародної політики ЄС пропонує критичний підхід до дослідження зовнішніх відносин, зосереджуючись на питаннях гендерної рівності, влади та прав жінок. Вона розглядає, як гендерні структури впливають на формування та реалізацію політичних рішень, зокрема у сфері захисту прав людини та підтримки феміністичних рухів. Застосування феміністичних підходів у міжнародній політиці ЄС дозволяє виявити як досягнення, так і обмеження у просуванні гендерної рівності, аналізуючи інституційні механізми, фінансову підтримку та дипломатичні ініціативи ЄС.

Феміністична теорія в аналізі міжнародної політики ЄС пропонує критичний погляд на те, як гендерна динаміка формує глобальні відносини та структури управління. Науковці розробили різні підходи до розуміння ролі ЄС у просуванні гендерної рівності на міжнародній арені, аналізуючи як його досягнення, так і обмеження. Ці підходи досліджують політику ЄС у сфері прав людини, допомоги розвитку, безпеки та дипломатії, підкреслюючи ступінь інтеграції гендерних міркувань у процес прийняття рішень. Застосовуючи феміністичну теорію, дослідники вивчають зусилля ЄС, спрямовані на сприяння гендерній рівності за межами його кордонів, та оцінюють ефективність його ініціатив у розширенні прав і можливостей жінок у всьому світі.

Так, ліберальний фемінізм, прихильниками якого є такі вчені, як Дж. Стівенс та А.-М. Гетц, зосереджується на інституційних реформах та правових рамках, які сприяють гендерній рівності в політиці ЄС (Steans, 1999, с. 113). Цей підхід підкреслює роль ЄС у просуванні прав жінок через законодавство, квоти та гендерний мейнстримінг у дипломатії та зовнішній допомозі. Ліберальні феміністки стверджують, що прихильність ЄС до гендерної рівності очевидна в його договорах, таких як Лісабонський договір (Treaty of Lisbon amending the Treaty

on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, б. д.), і політичних документах, таких як План дій ЄС з гендерних питань (Gender Action Plan putting women and girls' rights at the heart of the global recovery for a gender-equal world, 2020). Ці ініціативи спрямовані на те, щоб гендерні міркування були враховані в усіх аспектах міжнародного співробітництва - від торговельних угод до гуманітарної допомоги.

Однак критичні феміністичні погляди, зокрема С. Енлоу, ставлять під сумнів ефективність цих інституційних заходів. Вона стверджує, що гендерний мейнстримінг часто залишається риторичним зобов'язанням, а не трансформаційною політичною зміною. З цієї точки зору, політика ЄС може зміцнювати існуючі владні структури, а не руйнувати їх. Наприклад, хоча ЄС просуває гендерну рівність у своїх зовнішніх відносинах, його міграційна політика та безпекові рамки іноді не враховують специфічну вразливість жінок, особливо з маргіналізованих або постколоніальних середовищ (Enloe, 2014, с. 8). Ця критика підкреслює необхідність глибших структурних змін, а не простого коригування політики.

Крім того, інтерсекційні та постколоніальні феміністичні дослідниці, такі як Ч. Моханті, підкреслюють, що політика ЄС має виходити за рамки універсального підходу до гендерної рівності. Ч. Моханті акцентує увагу на тому, що гендерні ініціативи ЄС часто відображають євроцентричну перспективу, яка не повністю враховує різноманітні соціальні, культурні та економічні реалії жінок у різних регіонах (Mohanty, 2020, с. 967). Включаючи інтерсекційний фемінізм в аналіз політики, науковці виступають за більш інклюзивний та контекстно-чутливий підхід до гендерної рівності, який враховує расові, класові та інші форми дискримінації. Така перспектива спонукає ЄС до прийняття більш цілісних і партисипативних стратегій у своїй взаємодії з феміністичними рухами по всьому світу.

Критичний фемінізм забезпечує потужну оптику для аналізу гендерних вимірів зовнішньої політики ЄС, ставлячи під сумнів те, як владні структури впливають на міжнародні відносини. Такі дослідниці, як С. Енлоу та К. Кон,

стверджують, що гендер – це не просто соціальна категорія, а фундаментальна сила, що формує політичні рішення, безпекові рамки та дипломатичну взаємодію (Cohn & Enloe, 2023, с. 1187). З цієї точки зору, зовнішня політика ЄС не є нейтральною чи універсально корисною, а вбудована в ширші системи влади, які часто посилюють традиційні гендерні ієрархії. Критичні феміністки досліджують, як зовнішні дії ЄС – у сфері торгівлі, безпеки чи гуманітарної допомоги – по-різному впливають на жінок і маргіналізовані спільноти, наголошуючи на необхідності подолання цієї структурної нерівності.

Центральним пунктом критики зовнішньої політики ЄС з критичної феміністичної перспективи є її часто суперечлива позиція щодо гендерної рівності. Хоча ЄС позиціонує себе як світовий лідер у просуванні прав жінок, його політика в таких сферах, як міграція та безпека, іноді підриває ці зобов'язання. Наприклад, ЄС виступає за гендерну рівність у своїй дипломатичній діяльності та програмах розвитку, але його обмежувальна міграційна політика часто ставить жінок-біженців у вразливе становище, наражаючи їх на гендерно зумовлене насильство та експлуатацію. Аналогічним чином, стратегії безпеки ЄС, особливо у сфері боротьби з тероризмом та контролю над кордонами, мають тенденцію надавати пріоритет мілітаризованим заходам реагування, а не підходам, які враховують специфічні потреби та вразливість жінок у зонах конфліктів.

Більше того, критичні феміністки стверджують, що зовнішня політика ЄС часто інструменталізує гендерну рівність у політичних і стратегічних цілях. Наприклад, ЄС може просувати права жінок у зовнішніх відносинах як спосіб утвердження моральної переваги або виправдання інтервенцій у незахідних країнах, а не як справжню прихильність до гендерної справедливості. Це стало очевидним у політиці ЄС щодо таких регіонів, як Близький Схід і Північна Африка, де риторика гендерної рівності іноді використовується для того, щоб представити певні держави чи культури як «відсталі», посилюючи неокolonіальні наративи. Така вибіркова адвокація ставить під сумнів справжню відданість ЄС феміністичним принципам, особливо коли економічні чи геополітичні інтереси переважають над правами людини.

Постколоніальний фемінізм пропонує критичний погляд на міжнародну політику ЄС, особливо у сфері гендерної рівності. Такі дослідниці, як Ч. Моханті (Mohanty, 2023, с. 291) та Н. Кабір (Kabeer, 2021, с. 99), наголошують на необхідності поставити під сумнів європоцентричний характер гендерної політики ЄС. Ця політика часто проектує західні феміністичні ідеали на незахідні суспільства, розглядаючи їх як «відсталі» або «пригноблені» і такі, що потребують західного втручання. Постколоніальні феміністки стверджують, що такий підхід увічніює форму культурного імперіалізму, коли ЄС, як глобальна держава, нав'язує власні норми та цінності, нехтуючи унікальними історіями, культурами та досвідом жінок Глобального Півдня. Розглядаючи питання гендерної рівності через західну призму, ЄС ризикує посилити динаміку колоніальної влади, а не сприяти справжньому розширенню прав і можливостей жінок.

Критика поширюється і на гендерні ініціативи ЄС у країнах, що розвиваються, зокрема в Африці, Азії та на Близькому Сході. Постколоніальні феміністки стверджують, що ці ініціативи часто не враховують місцевий контекст, посилюючи ідею про те, що західні рішення є універсальною відповіддю на гендерну нерівність. У багатьох випадках програми, що підтримуються ЄС, можуть зосереджуватися на вузькому визначенні прав жінок, таких як розширення економічних можливостей або політична участь, не вирішуючи повною мірою глибші, структурні нерівності, що сягають корінням у колоніальну історію. Наприклад, акцент ЄС на політичному представництві або економічній участі жінок у країнах, що розвиваються, може випускати з уваги перехресні фактори, з якими стикаються жінки, такі як раса, клас і колоніальна спадщина, що формують їхню здатність використовувати ці можливості.

Отже, феміністична теорія в аналізі міжнародної політики ЄС надає важливі інсайти щодо впливу гендерних структур влади на зовнішню політику ЄС, зокрема в питаннях гендерної рівності та прав жінок. Вона дозволяє критично оцінити, як ЄС підтримує або обмежує права жінок у різних країнах, враховуючи фактори, що виникають через культурні, політичні та економічні умови. Такий підхід допомагає виявити не тільки можливості для досягнення гендерної рівності, але й складнощі

та протиріччя, що виникають у процесі реалізації політики ЄС на глобальному рівні.

1.2. Методологічні засади оцінки ефективності політики ЄС щодо гендерної рівності

Оцінка ефективності політики ЄС щодо гендерної рівності вимагає комплексного підходу, який поєднує кількісні та якісні методи аналізу. Розглянемо основні методологічні засади, що використовуються для оцінки впливу європейських ініціатив у сфері гендерної рівності, зокрема аналіз політичних документів та програм, а також соціологічні дослідження (рис. 1.1). Застосування цих методів дозволяє визначити ступінь реалізації гендерної політики ЄС, її ефективність у міжнародному контексті та виклики, які постають перед її впровадженням.

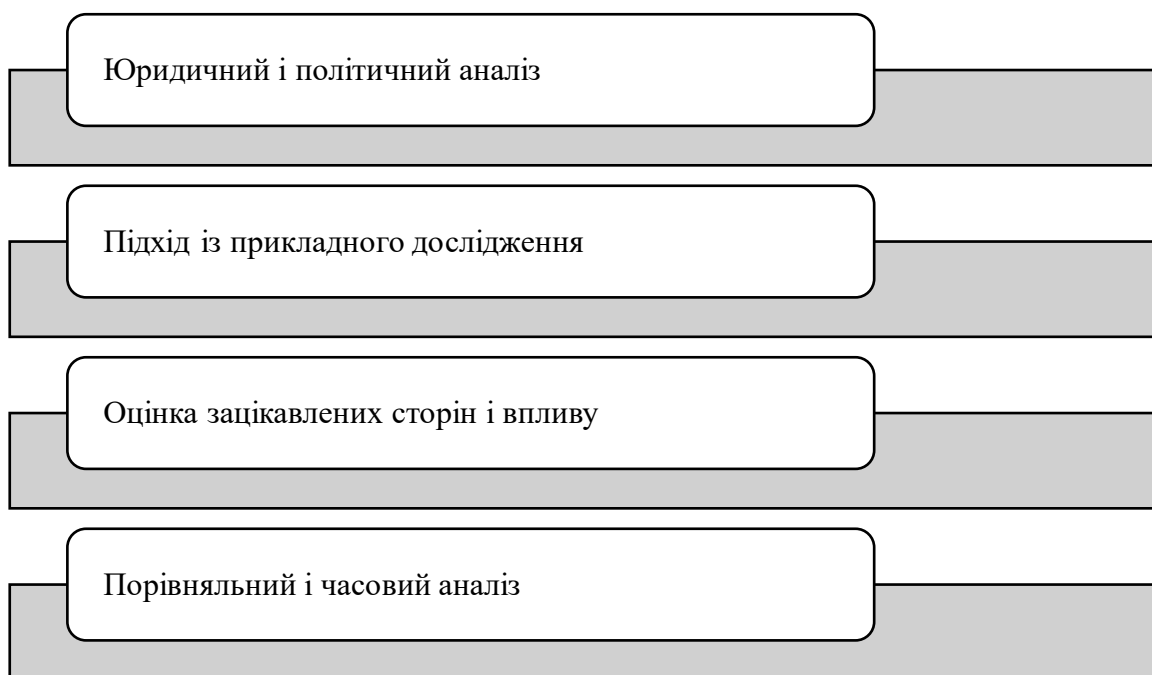

Рис. 1.1. Методологічні принципи оцінки ефективності політики ЄС щодо гендерної рівності в контексті Ірану та Афганістану (Стрілюк & Юда, 2024, с. 12)

Метод юридичного та політичного аналізу відіграє важливу роль в оцінці ефективності гендерної політики ЄС, особливо у зовнішніх відносинах із такими країнами, як Іран та Афганістан. Одним із головних компонентів цього підходу є

вивчення договорів ЄС, резолюцій та політичних документів щодо гендерної рівності. ЄС закріпив гендерну рівність як фундаментальну цінність у своєму правовому полі, зокрема через Договір про Європейський Союз (Treaty on European Union, 2018) та Договір про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union, 2017), які зобов'язують інтегрувати гендерну проблематику в усі сфери політики. Крім того, Гендерний план дій ЄС визначає зобов'язання щодо просування прав жінок на глобальному рівні (Gender Action Plan putting women and girls' rights at the heart of the global recovery for a gender-equal world, 2020). Аналіз цих документів дозволяє оцінити, наскільки глибоко гендерні питання інтегровані у зовнішню політику ЄС і чи відповідають прийняті зобов'язання реальним діям.

Значну роль у цьому методі відіграє вивчення санкційної політики ЄС, спрямованої на протидію гендерним утискам, включаючи обмежувальні заходи проти осіб та структур, відповідальних за порушення прав жінок. Наприклад, санкції проти представників іранських сил безпеки за придушення протестів активісток є прикладом практичного втілення принципів гендерної рівності. Також враховуються дипломатичні кроки, серед яких – публічні засудження, права людини-дискурси та партнерство з опозиційними структурами.

До цього підходу належить і аналіз міжнародних правових норм, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), 1979) та Резолюції Ради Безпеки ООН щодо жінок, миру та безпеки (United Nations Security Council Resolutions on Women, Peace and Security, б. д.). ЄС дотримується міжнародних стандартів щодо просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, зокрема Резолюції 1325 Ради Безпеки ООН, яка закликає до захисту та залучення жінок у процеси миротворення та врегулювання конфліктів. Аналіз того, як ЄС імплементує ці зобов'язання у своїй політиці щодо Ірану та Афганістану, дозволяє визначити, наскільки послідовно він дотримується міжнародних правових норм та чи забезпечує відповідальність цих країн за порушення прав жінок.

Метод кейс-стаді є якісним підходом, який дозволяє детально вивчити конкретні феміністичні рухи та роль ЄС у їхній підтримці. Цей метод надає контекстуалізоване розуміння того, як гендерна політика ЄС реалізується на практиці, зосереджуючись на ключових феміністичних ініціативах, таких як рух «Жінка, життя, свобода» в Ірані та афганські жіночі ініціативи до та після повернення «Талібану». Завдяки вибору саме цих кейсів дослідники можуть оцінити, як ЄС взаємодіє з активістськими рухами, який рівень підтримки надає та наскільки ефективними є його інтервенції. Дослідження цих рухів дає змогу детальніше проаналізувати, як ЄС адаптує свої відповіді до різних соціально-політичних контекстів та чи відповідає його політика феміністичним принципам розширення прав і можливостей жінок (Forman-Rabinovici & Mandel, 2022, с. 2).

Важливим аспектом цього підходу є оцінка взаємодії ЄС із масовими та транснаціональними феміністичними організаціями, які діють в Ірані та Афганістані. Такі організації, як Amnesty International, Human Rights Watch, UN Women та місцеві НУО, відіграють важливу роль у захисті прав жінок, документуванні порушень і тиску на уряди щодо впровадження реформ. ЄС співпрацює з цими організаціями шляхом надання фінансової допомоги, політичної підтримки та використання дипломатичних каналів для посилення голосу феміністичних ініціатив. Аналіз цих взаємодій дозволяє визначити, чи підтримка ЄС є довгостроковою та суттєвою, чи носить символічний і реактивний характер. Крім того, дослідження допоможе з'ясувати, чи сприяють партнерства ЄС розширенню можливостей локальних феміністичних рухів, чи навпаки – посилюють вже існуючі ієрархії влади, які обмежують автономію активісток.

Ще одним важливим компонентом методу кейс-стаді є порівняльний аналіз політики ЄС щодо Ірану та Афганістану, який дозволяє виявити спільні риси та відмінності у підтримці феміністичних рухів. Незважаючи на те, що в обох країнах жінки стикаються із системними утисками, політичні контексти є суттєво різними: Іран залишається під владою теократичного режиму, де тривають масові протести проти репресивних законів, у той час як в Афганістані після повернення «Талібану» права жінок зазнали катастрофічного погіршення. Порівняння політик ЄС щодо

цих двох країн допоможе оцінити, чи дотримується ЄС послідовного феміністичного зовнішньополітичного підходу, чи його дії залежать від геополітичних інтересів, дипломатичних обмежень або економічних чинників. Виявлення розбіжностей у підтримці також може засвідчити прогалини в гендерній політиці ЄС та сфери, які потребують активнішого втручання.

Метод оцінки зацікавлених сторін та впливу є важливим для визначення ефективності гендерної політики ЄС, оскільки він зосереджується на перспективах основних учасників реалізації політики та її реальних наслідках. Один із підходів включає контент-аналіз заяв представників ЄС, феміністичних активістів та неурядових організацій (НУО). Аналізуючи публічні виступи, політичні документи та офіційні заяви, дослідники можуть визначити рівень зобов'язань ЄС щодо гендерної рівності в Ірані та Афганістані. Крім того, інтерв'ю з представниками ЄС допомагають зрозуміти мотиви ухвалення певних рішень, а коментарі феміністичних активістів та НУО вказують на практичні виклики у реалізації цих політик. Цей якісний метод дозволяє виявити можливі розбіжності між офіційною риторикою ЄС та його фактичною підтримкою феміністичних рухів (Ткач та ін., 2023, с. 77).

Ще одним важливим компонентом є оцінка впливу програм, фінансованих ЄС, на права жінок, використовуючи свідчення та звіти постраждалих громад. ЄС надає фінансову підтримку різним гендерно-орієнтованим ініціативам, таким як освітні програми, юридична допомога та адвокаційні кампанії в Ірані та Афганістані. Оцінювання цих програм передбачає збір даних від місцевих бенефіціарів, феміністичних організацій та міжнародних агенцій з розвитку. Звіти від громад, які безпосередньо отримують допомогу, можуть надати цінну інформацію про те, чи ці ініціативи дійсно сприяють розширенню прав і можливостей жінок або ж стикаються з перешкодами, такими як місцевий опір, політична нестабільність чи недостатнє фінансування. Такий підхід забезпечує, щоб оцінювання ґрунтувалося на реальному досвіді тих, кому адресована політика.

Ще один рівень аналізу передбачає аналіз співпраці ЄС із міжнародними організаціями, такими як UN Women, Amnesty International та Human Rights Watch.

Ці організації здійснюють моніторинг порушень прав людини та надають незалежні оцінки гендерної політики. Дослідження спільних ініціатив між ЄС та цими установами дозволяє оцінити, чи відповідає гендерна політика ЄС глобальним феміністичним та правозахисним стандартам. Крім того, аналіз звітів і адвокаційних кампаній цих організацій може показати, чи сприймається політика ЄС як ефективна міжнародною спільнотою або ж розглядається як символічна, а не дієва.

Іншим важливим аспектом цього методу є оцінка фінансових видатків на гендерно орієнтовані проекти в Ірані та Афганістані. Це включає вивчення бюджетних звітів ЄС і механізмів фінансування, щоб зрозуміти, скільки фінансової підтримки виділяється на гендерні програми та як ефективно ці кошти використовуються. Вивчаючи фінансову прозорість, можна визначити, чи дійсно ініціативи ЄС відповідають потребам жінок в цих країнах, чи ці ресурси спрямовані на політичні дискусії високого рівня.

Інтегруючи як кількісні, так і якісні методи, цей підхід надає комплексну оцінку гендерної політики ЄС. Статистичні дані пропонують вимірювані результати прогресу або відсутності змін, тоді як якісний аналіз дає глибше розуміння політичних наративів, викликів реалізації та суспільного сприйняття. Такий подвійний підхід гарантує, що оцінка політики ЄС з гендерної рівності буде як обґрунтованою на фактах, так і контекстуально інформованою. В результаті використання обох методів можна не лише виявити досягнення ініціатив ЄС, але й визначити їхні обмеження, що допоможе створити більш ефективні та впливові гендерні політики в майбутніх міжнародних зусиллях ЄС.

Порівняльний та тимчасовий аналіз є важливим методом для оцінки гендерної політики ЄС, оскільки він дозволяє систематично порівнювати політики протягом часу та в різних контекстах. Досліджуючи підхід ЄС до гендерної рівності в Ірані та Афганістані за 2010-2024 рр., можна відстежити послідовність і еволюцію відповіді ЄС на гендерні питання в цих країнах. Цей порівняльний метод допомагає виявити зміни в стратегічних пріоритетах ЄС, зокрема чи залишалася гендерна рівність основною метою зовнішньої політики, чи вона була відсунута на другий

план через інші геополітичні інтереси (Nunbogu & Elliott, 2021, с.103). Наприклад, порівнюючи ініціативи ЄС щодо гендерної рівності до і після важливих політичних подій, таких як Арабська весна чи повернення талібів до влади в Афганістані, можна побачити, як ЄС адаптує свою політику до змінюваних обставин.

Важливим аспектом цього методу є тимчасовий аналіз відповідей ЄС на змінювані політичні умови. Наприклад, після повернення талібів до влади в Афганістані в 2021 р. ЄС був змушений переглянути свою позицію щодо прав жінок і підтримки феміністичних рухів у країні. Те саме стосується ситуації в Ірані, де масові протести, такі як у 2022 р. у відповідь на смерть Махси Аміні, змусили ЄС переглянути підхід до підтримки прав жінок в авторитарному режимі. Детальний аналіз еволюції політики ЄС через санкції, дипломатичні канали та фінансову допомогу дає змогу оцінити, наскільки ефективними були ці дії для сприяння гендерній рівності в умовах політичних змін.

Отже, методологічні засади оцінки ефективності політики ЄС щодо гендерної рівності передбачають комплексний підхід, що включає аналіз юридичних, політичних, соціальних та економічних аспектів. Використання різноманітних методів, таких як порівняльний аналіз, вивчення конкретних випадків, кількісні та якісні дослідження, дозволяє отримати всебічне уявлення про вплив політики ЄС на забезпечення гендерної рівності в країнах з різними політичними та соціальними контекстами. Крім того, акцент на співпрацю з міжнародними організаціями та аналіз змін у політиці ЄС у відповідь на конкретні події дозволяє оцінити адаптивність та ефективність цих ініціатив. Такий підхід сприяє виявленню прогалин та визначенню кроків для вдосконалення політики в майбутньому, що є необхідним для досягнення сталого прогресу у сфері гендерної рівності.

1.3. Обґрунтування вибору кейсів: Іран та Афганістан

Вибір Ірану та Афганістану як кейсів для дослідження базується на феміністичній теорії міжнародних відносин, яка акцентує увагу на нерівномірному розподілі влади, доступі до прав та ресурсів, а також на «видимості» жінок у

політичних процесах. Обидві країни характеризуються високим рівнем гендерної дискримінації, що робить їх відповідними прикладами для дослідження політичних інтервенцій з боку міжнародних акторів, зокрема Європейського Союзу.

Обидва кейси – Іран і Афганістан – дозволяють застосувати порівняльний аналіз у вивченні політики ЄС. Попри відмінності в історичному, релігійному та соціально-політичному контексті, ці країни мають спільну рису: боротьбу жінок за базові права в умовах репресивних режимів. Порівняння дозволяє виявити ефективність різних форм підтримки, зокрема інформаційної, фінансової та дипломатичної.

Іран – приклад країни з високим освітнім рівнем жінок, але з обмеженим доступом до соціально-економічного розвитку. Рух «Жінка, життя, свобода» став не тільки реакцією на репресії, а й маркером політичної свідомості жінок, які вже тривалий час борються за зміну статус-кво. Його масовість і резонанс стали важливим елементом міжнародної правозахисної повістки (*Barriers to Education, Sports, and Arts for Women and Girls in Iran, 2024*).

Після повернення «Талібану» до влади, ситуація жінок в Афганістані різко погіршилася. Заборона освіти, заборона роботи та обмеження вільного пересування зробили феміністичні ініціативи надзвичайно вразливими, але водночас ще важливішими. Афганістан є прикладом держави, де підтримка ззовні (в тому числі від ЄС) є чи не єдиною можливою формою допомоги для жіночих організацій.

Іран і Афганістан займають центральне місце в політиці ЄС щодо прав людини у регіоні Близького Сходу та Південної Азії. Політика ЄС, яка часто оформлюється через Спільну зовнішню і безпекову політику (CFSP), враховує ситуації, де жіночі права порушуються системно, що виправдовує вибір саме цих країн як об'єктів детального аналізу.

Обидві країни є ісламськими державами, але з різними формами правління. Іран є ісламською республікою, а Афганістан перебуває під контролем ісламістського руху. Цей контекст впливає на характер жіночих рухів та ступінь їхнього ризику. Вивчення цих кейсів дає змогу проаналізувати, як культурно-релігійні чинники впливають на політику ЄС і її інструменти.

Окрім глибини внутрішньої боротьби, обидва кейси мають великий потенціал медійної видимості. Саме завдяки активізації громадянського суспільства та онлайн-протестам (зокрема в Ірані через соцмережі), феміністичні рухи стали об'єктами міжнародної уваги. Це дозволяє ЄС формувати політику, яка базується на запитах реальних активістських структур. Підтримка феміністичних рухів у цих країнах відповідає стратегічним інтересам ЄС у сфері стабільності, демократії та безпеки. В обох випадках ЄС прагне позиціонувати себе не лише як донор, а як глобальний правозахисний актор, що дає йому додаткові важелі впливу на міжнародній арені.

Феміністичні рухи в Ірані та Афганістані мають свою унікальну історію та динаміку, що значною мірою визначається політичними умовами та соціальною ситуацією в обох країнах. У випадку Ірану, важливим етапом розвитку жіночих ініціатив став рух «Жінка, життя, свобода», який активно набрав обертів після трагедії з Махсою Аміні в 2022 р. Цей рух не лише став символом протестів проти обмежень прав жінок, але й показав, як навіть у авторитарному режимі жіночі голоси можуть здобувати визнання на міжнародному рівні, підштовхуючи суспільні та політичні зміни. Вивчення цього руху дає можливість зрозуміти, як внутрішня динаміка протестів, незважаючи на жорстокий тиск з боку влади, може сприяти зміні ставлення до прав жінок у країні.

В Ірані, незважаючи на значне зростання рівня освіти серед жінок, їх участь у ринковій праці залишається низькою, становлячи менше 20%. Жінки з вищою освітою витрачають значно більше часу на освіту своїх дітей (0,39 годин на день для жінок з вищою освітою порівняно з 0,20 годин для менш освічених), але це не пояснює повністю «загублений час» у контексті низької участі в ринковій праці. Окрім цього, жінки з вищою освітою витрачають на 1,2 години менше часу на домашню роботу і на 1,9 години більше на ринкову працю порівняно з жінками з початковою освітою (Women's work and education in Iran: lessons from time-use data, 2025).

В Ірані, незважаючи на відсутність явних законодавчих бар'єрів для освіти жінок, існують значні системні перешкоди, які обмежують доступ до освіти,

особливо серед дівчат. Зокрема, 30% дівчат припиняють навчання в середніх школах, а 50% дівчат в прикордонних районах не мають доступу до освіти. Крім того, 621 000 дівчат покинули школу минулого року, а 466 995 випускниць залишаються без роботи станом на осінь 2023 р. Ці цифри свідчать про серйозну нерівність у доступі до освіти та подальшому працевлаштуванні для жінок в Ірані (Barriers to Education, Sports, and Arts for Women and Girls in Iran, 2024).

Згідно з даними ЮНЕСКО, в Афганістані близько 2,5 мільйонів дівчат позбавлені доступу до освіти, що становить 80% від усіх шкільного віку дівчат в країні. Зокрема, 1,4 мільйона дівчат не мають доступу до середньої та вищої освіти через обмеження, введені де-факто владою, що є збільшенням на 300 000 порівняно з 2023 р. (Afghanistan: 1.4 million girls still banned from school by de facto authorities, 2024).

В Афганістані жіночі ініціативи взагалі переживають складні часи, особливо після повернення «Талібану» до влади у 2021 р. Зміни в політичній ситуації створюють нові перешкоди для афганських жінок, які, навіть за умов жорстоких обмежень, продовжують боротися за свої права. Протести та рухи, що виникають в цих умовах, часто стикаються з насильством і репресіями, однак вони продовжують бути важливим інструментом для привертання уваги до ситуації з правами жінок на міжнародній арені. Аналіз жіночих ініціатив в Афганістані до та після повернення «Талібану» дозволяє краще розібратися в тому, як такі рухи адаптуються до постійних змін у політичному середовищі та які стратегії використовують для досягнення своїх цілей.

Вибір Ірану та Афганістану як кейсів для аналізу зумовлений їхнім унікальним соціально-політичним контекстом, у якому феміністичні рухи розвиваються попри глибокі системні утиски. Ці країни демонструють різні форми жіночого спротиву авторитарним режимам та релігійному фундаменталізму, водночас наочно ілюструючи, як політика ЄС у сфері захисту прав жінок стикається з викликами на міжнародному рівні. Іранський рух «Жінка, життя, свобода» та боротьба афганських жінок після повернення Талібану є показовими прикладами того, як жіночі ініціативи формуються в умовах репресій, і чому саме

ці випадки мають значний потенціал для аналізу ефективності політичної та правової підтримки з боку ЄС.

Висновки до розділу 1

Теоретичні підходи визначають аналітичне підґрунтя для розуміння впливу політики ЄС на права жінок за межами Союзу. Застосування феміністичної теорії дає змогу розглядати не лише формальні інституційні рамки, але й приховані аспекти влади, нерівності та дискримінації, що зумовлюють специфіку зовнішньої політики ЄС. Через аналіз соціальних ролей, ієрархій і структурних бар'єрів феміністична перспектива дозволяє виявити, яким чином гендер впливає на міжнародні відносини, зокрема в аспектах прийняття політичних рішень, формування міжнародних угод і реалізації допоміжних програм.

Феміністичні підходи, як-от ліберальний, критичний, конструктивістський та постколоніальний, пропонують різні методи осмислення політики гендерної рівності. Ліберальний підхід фокусується на формальній рівності прав, тоді як критичний і постколоніальний – на структурних нерівностях, що виникають внаслідок історичного домінування і неокolonіалізму. Конструктивістський підхід, в свою чергу, дозволяє аналізувати, як уявлення про гендерні ролі формуються та закріплюються в політичному дискурсі ЄС. Така багатогранність дозволяє не лише критикувати існуючу політику, але й формувати альтернативні, більш інклюзивні стратегії.

Методологічна база дослідження поєднує якісні методи, серед яких аналіз нормативних документів ЄС, а також оцінка впливу проектів і ініціатив, спрямованих на підтримку жінок. Такий комплексний підхід забезпечує глибину аналізу і дозволяє не лише оцінити формальну реалізацію політики, а й з'ясувати її реальний вплив на становище жінок у цільових країнах. Це також дає можливість виявити недоліки в реалізації політики, адаптувати підходи ЄС до конкретних контекстів і покращити її гнучкість у відповідь на нові виклики.

Вибір кейсів Ірану та Афганістану є обґрунтованим з огляду на гостроту гендерної нерівності в цих країнах та актуальність проблеми у світлі політичних

подій останніх років. Обидва кейси демонструють ситуації, в яких жінки піддаються системним утискам і насильству, а рівень їхньої участі в політичному та соціальному житті є вкрай низьким. Аналіз політики ЄС щодо цих країн дозволяє не лише оцінити її ефективність в умовах авторитаризму та політичної нестабільності, а й виявити, яким чином ЄС може реалізовувати гендерно орієнтовану політику за межами своїх кордонів, враховуючи локальні особливості.

Отже, поєднання феміністичних теоретичних підходів, міждисциплінарної методології та ретельно підібраних кейсів створює підґрунтя для аналізу політики ЄС щодо захисту прав жінок. Такий підхід дозволяє критично оцінити сильні та слабкі сторони існуючої політики, виявити потенціал для її вдосконалення та адаптації до різноманітних політичних і культурних контекстів. Результати дослідження мають практичне значення для розробки більш цілісних, ефективних і етичних стратегій ЄС у сфері міжнародного захисту прав жінок.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ТА ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНОК В ІРАНІ ТА АФГАНІСТАНІ

2.1. Еволюція правового статусу жінок в Ірані та Афганістані

Еволюція правового статусу жінок в Ірані та Афганістані відображає складну взаємодію між традиційними нормами, релігійними доктринами та політичними змінами. Обидві країни пережили періоди реформ та посилення гендерної дискримінації, що значною мірою залежало від правлячих режимів та міжнародного впливу. В Ірані після Ісламської революції 1979 р. законодавство щодо жінок стало більш обмежувальним, хоча певні сфери, як-от освіта, залишалися доступними. В Афганістані становище жінок значно погіршилося з поверненням талібів до влади у 2021 р., що супроводжувалося суворими обмеженнями їхніх прав. Аналіз правових змін у цих країнах дозволяє оцінити не лише динаміку гендерної політики, а й роль міжнародних акторів, зокрема ЄС, у підтримці прав жінок.

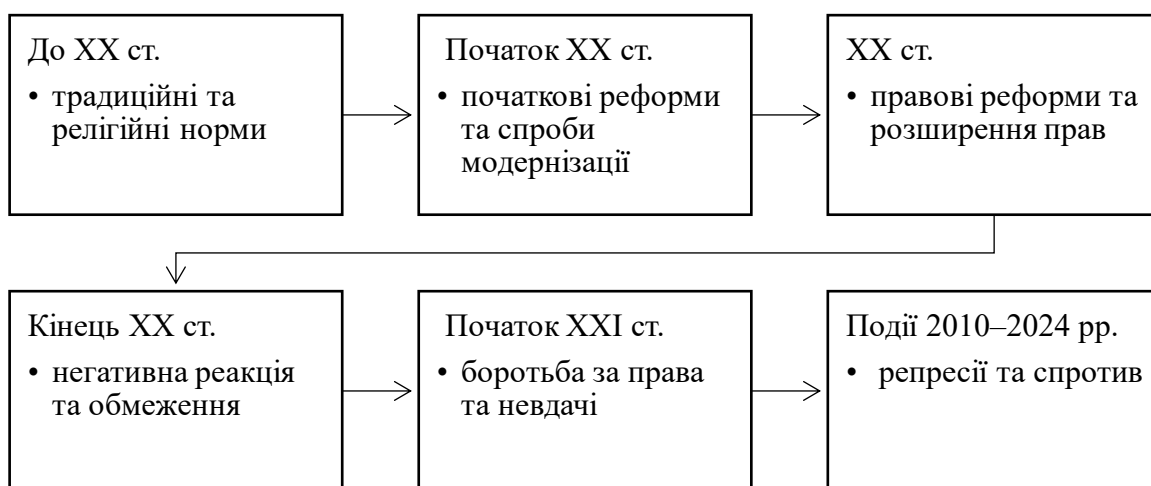

Рис. 2.1. Еволюція правового статусу жінок в Ірані та Афганістані (Ібрахім, 2024)

До ХХ ст. правовий статус жінок в Ірані та Афганістані визначався передусім ісламським правом (шаріатом) і глибоко вкоріненими звичаєвими традиціями. Жінки вважалися підпорядкованими чоловікам як у приватній, так і в суспільній

сфері, а їхні права й обов'язки здебільшого визначалися в межах сімейного та шлюбного законодавства. Правові питання, такі як спадкування, шлюб і розлучення, регулювалися релігійними інтерпретаціями, що надавали перевагу чоловічій владі, часто обмежуючи жіночу автономію та можливості ухвалення рішень. Важливу роль у обмеженні свобод жінок відіграв інститут чоловічого опікунства (валі), за якого батьки, чоловіки або чоловічі родичі мали юридичний контроль над багатьма аспектами їхнього життя.

Доступ жінок до освіти, працевлаштування та політичної участі був суворо обмежений. Формальна освіта для дівчат була рідкісним явищем, особливо в сільських районах, оскільки суспільні норми віддавали перевагу їхній ролі як дружин і матерів. Відсутність інституційної підтримки жіночої грамотності та професійного розвитку означала, що жінки здебільшого залишалися в межах домашніх обов'язків. В Ірані та Афганістані економічні можливості для жінок обмежувалися неформальними секторами, такими як ремесла та домашня праця, без належного правового визнання чи захисту. Це соціальне й економічне виключення ще більше посилювало їхню залежність від чоловічих членів родини та сприяло закріпленню гендерної нерівності (Moghadam, 2019, с. 172).

В Афганістані племінні звичаї ще більше зміцнювали патріархальні норми, часто перевершуючи навіть релігійні закони за рівнем суворості. Такі практики, як дитячі шлюби, обмеження мобільності жінок на основі честі та їхня ізоляція (пурда), були поширеними в багатьох регіонах, особливо в пуштунських племенах. Хоча ісламське право передбачало певний юридичний захист для жінок, зокрема право на спадщину, ці права часто ігнорувалися або замінювалися місцевими традиціями, що надавали перевагу чоловікам. Аналогічно, в Ірані права жінок варіювалися залежно від соціального класу та регіональних традицій, проте загалом їхній статус залишався підпорядкованим, а можливості кинути виклик існуючому правовому та соціальному порядку були вкрай обмеженими.

На початку ХХ ст. як в Ірані, так і в Афганістані почалися початкові реформи, спрямовані на модернізацію та розширення прав жінок. В Ірані династія Пехлеві (1925–1979 р.) запровадила значні політики модернізації, зокрема спрямовані на

покращення юридичного та соціального статусу жінок. Однією з ключових реформ стало послаблення обмежень на публічну присутність жінок, зокрема завдяки політиці, яка заохочувала зняття хусток. Це була частина ширших зусиль із секуляризації та модернізації іранського суспільства, а також збільшення доступу дівчат до освіти. Хоча ці реформи не отримали однозначної підтримки і стикалися з опором консервативних релігійних фракцій, вони стали початком значних змін у публічній ролі жінок в Ірані (V. Moghadam, 2020).

Аналогічно, в Афганістані король Амманулла-хан (1919-1929 рр.) прагнув модернізувати країну та поліпшити статус жінок. Він запровадив прогресивні політики, такі як заборона дитячих шлюбів і сприяння освіті для жінок. Реформи 1923 р., що дозволили жінкам відвідувати школи та університети, були революційними для того часу. Однак ці зусилля зустріли значний опір з боку консервативних фракцій, зокрема племінних лідерів і релігійних clerics, які розглядали ці зміни як загрозу традиційним афганським цінностям. Як результат, хоча реформи короля Амманулли зробили важливі кроки вперед, їх не вдалося повністю реалізувати, і вони зазнали серйозного зворотного впливу, що призвело до його зречення та повернення до більш консервативного правління.

Середина ХХ ст. принесла подальші юридичні реформи та розширення прав жінок в обох країнах, хоча з різним рівнем успіху. В Ірані запровадження Закону про захист сім'ї в 1967 р., пізніше переглянутого в 1975 р., надало жінкам більше прав у питаннях шлюбу, розлучення та опіки над дітьми, що стало значним кроком до юридичної рівності (Arasteh, 1970, с. 159). Цей закон був частиною ширшого пакету реформ, спрямованих на покращення прав жінок та їхнього соціального становища, включаючи надання жінкам права голосу. В Афганістані, під час правління короля Захіра Шаха (1933-1973 рр.) та пізніше в період соціалістичного уряду (1978-1992 рр.), жінки також отримали більший доступ до освіти, працевлаштування та політичної участі. Конституція 1964 р. визнала жінок рівними громадянами, надавши їм права в різних сферах життя (Afghanistan 1964 Constitution). Однак, незважаючи на ці досягнення, обидві країни все ще стикалися

з викликами з боку консервативних сил, і соціальний і політичний статус жінок залишався предметом гострих суперечок впродовж цього періоду.

Наприкінці XX ст. правовий статус жінок в Ірані та Афганістані зазнав значних відкатів. В Ірані Ісламська революція 1979 р. стала драматичним поворотом у правах жінок. Нова ісламська влада впровадила суворі політики, зокрема обов'язкове носіння хіджабу, що стало символом контролю уряду над публічним виглядом жінок. Відновилися обмеження на працевлаштування жінок, а ліберальні реформи періоду правління династії Пехлаві були скасовані. Сімейні закони також були переглянуті, часто на шкоду жінкам, зокрема обмежуючи їхні права в шлюбі та розлученні. Жінки, які раніше мали більше свобод, знову зіткнулися з жорсткими юридичними та соціальними обмеженнями за нової Ісламської Республіки.

Аналогічно, в Афганістані підйом режиму талібів у 1996 р. призвів до одного з найбільш крайніх випадків гендерної юридичної репресії. За правління талібів жінкам було заборонено відвідувати школи чи університети, а також працювати поза домом. Строга система дрес-коду, яка вимагала від жінок носити бурку, стала символом жорстких обмежень їх мобільності та прав. Жінки також зазнавали серйозних обмежень в поведінці на публіці, включаючи заборону залишати будинок без чоловічого супроводу. Ці політики призвели до того, що афганські жінки опинилися в умовах крайнього ізоляціонізму і позбавлення основних свобод і прав (V. M. Moghadam, 2002, с. 19).

На початку XXI ст. ситуація для жінок в обох країнах була різною і залежала від боротьби та прогресу. В Ірані, незважаючи на пригнічуючу правову систему, жінки продовжували виступати проти дискримінаційних законів через активізм і протести. Рухи, що виступали за юридичні реформи, фокусувалися на питаннях, таких як права на спадщину, дрес-коди та більшу політичну участь, хоча ці зусилля часто зустрічали жорстке придушення з боку держави. В Афганістані після падіння талібів у 2001 р. відбулися значні зміни. Завдяки міжнародній підтримці країна досягла юридичних покращень, зокрема визнання гендерної рівності в новій конституції та збільшення представництва жінок у державних органах. Однак ці

досягнення залишалися крихкими, і постійний конфлікт, а також консервативні соціальні тиски продовжували створювати труднощі в реалізації прав жінок в Афганістані.

У сучасний період правовий статус жінок в Ірані суттєво змінювався під впливом руху «Жінки, Життя, Свобода», який набрав великої популярності після смерті Махси Аміні в 2022 р. Цей рух став символом опору проти репресивної політики іранського уряду, зокрема щодо обов'язкового носіння хіджабу та обмежень на соціальні та політичні свободи жінок. Жінки стали на чолі протестів, вимагаючи правових та соціальних реформ, зокрема більшої особистої свободи, рівноправної участі в політичному та громадському житті та скасування дискримінаційних законів. Попри масові протести та міжнародну підтримку цих вимог, іранський уряд відповів на це жорстокими репресіями, включаючи арешти, розгром протестів і застосування насильства для придушення інакомислення. Проте рух продовжує боротьбу за зміни, символізуючи ширшу боротьбу за гендерну рівність в умовах авторитарного правління (Yassari, 2022).

В Афганістані повернення Талібану до влади в 2021 р. мало катастрофічні наслідки для прав жінок. Під час правління Талібану жінки зазнали серйозних обмежень, включаючи заборону на вищу освіту, більшість форм працевлаштування та право брати участь у громадському житті. Введення суворих кодексів одягу та вимога супроводу чоловіками під час виходу з дому ще більше ізолювало жінок від суспільства. Ці дії викликали широкий міжнародний осуд, зокрема з боку правозахисних організацій, іноземних урядів і глобальних феміністських рухів, які засудили порушення прав жінок. Європейський Союз засудив ці дії та зробив обмежені зусилля щодо реагування на ситуацію, включаючи введення санкцій проти Талібану та надання гуманітарної допомоги. Однак ці заходи виявилися здебільшого неефективними у зміні репресії щодо прав жінок в Афганістані.

У 2010-2024 рр. Іран і Афганістан пережили різкі контрасти в правовому та соціальному становищі жінок, з постійним репресіями та опором. Поки рух «Жінки, Життя, Свобода» в Ірані є потужним прикладом активізму, що прагне реформ, Афганістан побачив різке зниження прав жінок під правлінням Талібану.

Ці події підкреслюють вразливість прав жінок в умовах авторитарних режимів і важливість міжнародної солідарності та підтримки феміністських рухів. Хоча ЄС намагався відреагувати на репресії щодо жінок у обох країнах, його втручання мали обмежений успіх у досягненні значних змін. Постійні правові, соціальні та політичні труднощі, з якими стикаються жінки в цих регіонах, підкреслюють тривалу боротьбу за гендерну рівність в умовах глибоко вкоріненого патріархату та державної репресії.

Отже, еволюція правового статусу жінок в Ірані та Афганістані відображає складний процес боротьби за рівні права та свободи в умовах традиційних і релігійних норм, а також політичних змін, що супроводжували обидві країни протягом століть. Хоча в обох країнах були спроби реформувати статус жінок, зокрема за часів Пехлеві в Ірані та правління короля Аманулли в Афганістані, ці зміни були зупинені через політичні перевороти, що призвели до відкату прав жінок. Під час правління Талібану в Афганістані та ісламської революції в Ірані права жінок були значно обмежені. Сучасні протести і рухи, зокрема в Ірані, демонструють стійкість жінок до дискримінації, проте жорсткі репресії й авторитарні режими залишаються серйозними перепонами на шляху до досягнення повної гендерної рівності.

2.2. Феміністичні рухи в Ірані та Афганістані

Феміністичні рухи в Ірані та Афганістані формуються в умовах глибоких соціальних, релігійних та політичних обмежень, що значною мірою ускладнюють боротьбу жінок за свої права. В обох країнах жінки стикаються з системними перешкодами, які включають суворі закони, що обмежують їхні права, жорстокі репресії за протест, а також культурні та релігійні стереотипи, що розглядають жінок як підлеглих чоловікам. В Ірані та Афганістані феміністичні рухи виступають не лише проти цих обмежень, а й за загальне покращення правового статусу жінок, включаючи право на освіту, працю, свободу вибору та участь у політичному житті.

Попри репресивні режими, релігійний консерватизм і загрози фізичної розправи, жінки в обох країнах демонструють стійкість, солідарність і прагнення до рівності. У цих умовах феміністичні рухи стали не тільки важливим інструментом соціального протесту, але й важливою частиною ширшої боротьби за демократичні зміни та людські права. Вони не тільки виступають за права жінок, а й ставлять питання про загальні соціальні та політичні реформи в своїх країнах, оскільки боротьба за гендерну рівність невідривно пов'язана з боротьбою за свободу, справедливість та рівність для всіх громадян.

Ці рухи є не лише проявом спротиву, а й потужним джерелом громадянської активності, що привертає увагу міжнародної спільноти, включно з ЄС. Жінки, що ведуть боротьбу за свої права в цих країнах, здатні мобілізувати різні соціальні групи, використовуючи як традиційні методи протесту (вулиці, демонстрації), так і новітні технології (соціальні мережі, інтернет-платформи). Їхні дії набувають глобального масштабу, коли міжнародні організації, уряди інших країн, а також активісти звертають увагу на порушення прав жінок в цих регіонах, підтримуючи їхні зусилля через дипломатичні ініціативи, санкції та гуманітарну допомогу.

У відповідь на ці заклики, Європейський Союз та інші міжнародні актори почали активно підтримувати феміністичні рухи в Ірані та Афганістані, що включає не лише моральну, а й матеріальну підтримку, а також сприяння в просуванні прав жінок через міжнародні форуми, санкції і політичні переговори.

2.2.1. Рух «Жінка, життя, свобода» в Ірані

Рух «Жінка, життя, свобода» в Ірані є важливою феміністичною та правозахисною ініціативою, яка привернула міжнародну увагу своїм закликом покласти край гендерній дискримінації та пригніченню в країні. Гасло, натхненне феміністичними рухами в усьому світі, зокрема в курдських регіонах Близького Сходу, охоплює боротьбу за права жінок, тілесну автономію та соціальну свободу. Рух вийшов за рамки питання хіджабу і включає в себе ширші вимоги політичних свобод, припинення свавільних затримань та скасування дискримінаційних законів. Жінки, які беруть участь у цьому русі, часто ризикують бути

заарештованими, зазнати фізичного насильства та бути названими зрадницями держави, але їхня стійкість і помітність продовжують привертати увагу до репресивної політики іранського режиму.

Одним із центрів феміністичного активізму в Ірані став протест проти закону про обов'язкове носіння хіджабу. Жінки виходили на вулиці, публічно знімали хіджаби і ділилися своїми актами непокори в соціальних мережах, незважаючи на ризик арешту, тортур і тривалого тюремного ув'язнення. Такі видатні постаті, як Шапарак Шаджарізаде та Ясаман Ар'яні, стали символами руху, демонструючи мужність, необхідну для того, щоб кинути виклик такому глибоко вкоріненому закону. Багато жінок, які брали участь у цих протестах, таких як Ар'яні, були засуджені до тривалих термінів ув'язнення, піддані принизливим публічним процесам і звинувачені в таких злочинах, як «підбурювання до корупції і проституції» або «поширення пропаганди». Незважаючи на ці виклики, рух не лише продовжує існувати, але й здобуває глобальну солідарність, підвищуючи обізнаність про гендерне гноблення в Ірані (Iran's War on Women, 2024).

Насрін Сотоудех, відома юристка-правозахисниця, була важливою фігурою у феміністичному русі в Ірані. Сотоудех була заарештована у 2018 р. за те, що представляла інтереси клієнтів, заарештованих за зняття хіджабів на знак протесту. Її засудили до 38 років ув'язнення і 148 ударів батоном за її роль у захисті прав жінок. Справа Сотоудех висвітлює небезпеки, з якими стикаються активісти, що кидають виклик ставленню іранського режиму до жінок. Її робота і подальше ув'язнення зробили її міжнародним символом опору урядовим репресіям проти прав жінок. Поводження іранської влади з Сотоуде відображає її ширшу стратегію придушення інакомислення та покарання тих, хто виступає за гендерну рівність і ширші політичні реформи.

Іранський уряд застосовує жорстку тактику придушення феміністичних рухів, особливо тих, що пов'язані з протестами проти носіння хіджабів і прав жінок загалом. Такі активістки, як Алінеджад, Шаджарізаде та Ар'яні, стали мішенню для переслідувань за їхні зусилля, спрямовані на викриття та оскарження репресивних законів режиму. Арешти та ув'язнення цих жінок були названі політично

вмотивованими, влада часто звинувачувала їх у таких злочинах, як «пропаганда проти системи» або «підбурювання до корупції». Незважаючи на значне фізичне та емоційне насильство, багато з цих жінок продовжують свою активну діяльність, використовуючи міжнародні платформи для того, щоб ділитися своїми історіями та привертати увагу до постійних порушень їхніх прав людини.

Нарджес Мохаммаді, активістка, яка провела понад 12 років у в'язниці за свою діяльність на захист прав жінок і проти смертної кари, є ще однією ключовою фігурою у феміністичному русі в Ірані. У 2023 р. вона була нагороджена Нобелівською премією миру за свої невтомні зусилля у просуванні прав людини та жіночих свобод. Активізм Мохаммаді зосереджений на повному скасуванні закону про обов'язкове носіння хіджабу та ширших політичних репресій, з якими стикаються іранці. Її тривале ув'язнення і вироки, які вона продовжує отримувати, підкреслюють величезні ризики, з якими стикаються ті, хто виступає проти режиму. Її визнання Нобелівським комітетом привернуло таку необхідну увагу світової спільноти до важкого становища жінок в Ірані (Iran: Two years after «Woman Life Freedom» uprising, impunity for crimes reigns supreme, 2024).

Іранські жінки стикаються зі значними бар'єрами в освіті та працевлаштуванні. Режим запровадив закони, які обмежують жінок у вивченні певних предметів, таких як інженерія, комп'ютерні науки, ядерна фізика, бізнес та англійська література, які часто вважаються сферами, де домінують чоловіки. Ця дискримінація посилюється суспільним тиском і гендерними очікуваннями, які обмежують доступ жінок до роботи і владних посад. Наприклад, у той час як чоловіки можуть вільно обирати широкий спектр професій, жінкам законодавчо заборонено обіймати вищі державні посади, в тому числі суддів або високопосадовців. Систематична відмова у можливостях для освіти та професійного просування посилює гендерну нерівність, яка лежить в основі іранського суспільства.

Правова система Ірану ще більше закріплює гендерну нерівність, особливо в сімейному праві. Жінкам надається менше прав у шлюбі, розлученні та спадкуванні, ніж чоловікам. Наприклад, жінка повинна отримати згоду батька або

чоловіка на одруження, а чоловіки можуть розлучатися з дружинами без причини, тоді як жінки можуть розлучатися лише за певних обмежувальних умов. У спадковому праві чоловіки успадковують значно більше, ніж жінки, причому сини отримують удвічі більшу частку, ніж дочки. Ці правові норми забезпечують жінкам підпорядковану роль у сім'ї та суспільстві. Правова структура увічнює економічну залежність і зменшує автономію жінок, що ускладнює досягнення ними справжньої рівності.

Незважаючи на репресивне середовище, стійкість і хоробрість іранських жінок продовжують рухати феміністичний рух вперед. Рух «Жінка, життя, свобода» залишається потужною силою для змін, оскільки жінки борються не лише за власні права, але й за права майбутніх поколінь. Активізм таких особистостей, як Сотоуде, Алінеджад і Мохаммаді, разом з низовими кампаніями та міжнародною солідарністю, підвищили обізнаність про жахливу ситуацію, в якій опинилися жінки в Ірані. Хоча шлях до гендерної рівності в Ірані залишається довгим і сповненим викликів, постійний опір цих жінок дає надію на майбутні реформи і прогрес як в Ірані, так і за його межами (Dabiri, 2023).

Протести, що охопили понад 160 міст, об'єднали різні групи, включаючи жінок, студентів, робітників та етнічні меншини. Ця безпрецедентна єдність сприяла загальнонаціональному діалогу про права жінок, свободу вираження поглядів і необхідність соціальної справедливості, що дало людям можливість кинути виклик дискримінації за ознакою статі з боку репресивного режиму.

У відповідь на протести іранська влада посилила нападки на права жінок, розпочавши такі кампанії, як «План Нур», спрямовані на запровадження обов'язкового носіння хіджабу, що включали насильницьку тактику, зокрема переслідування на дорогах, конфіскацію транспортних засобів, ув'язнення та шмагання. Ці репресії тривали протягом усього 2024 р., з тривожними повідомленнями про застосування агентами смертоносною сили, як-от застрелення Арезу Бадрі та насильницькі напади на дівчат-підлітків за те, що вони знімали хустки на голові. Ці дії відображають ширшу стратегію режиму, спрямовану на придушення інакомислення шляхом нападів на тих, хто не підкоряється його

репресивним законам, особливо на жінок і дівчат. Систематичне застосування урядом тортур, у тому числі сексуального насильства, до затриманих протестувальників ще більше загострило кризу з правами людини, залишивши жертв і сім'ї загиблих без жодного доступу до правосуддя (Eikdar, 2024).

Однак вплив руху виходить за рамки вуличних протестів. Він спричинив широкомасштабний перегляд ролі та прав жінок в іранському суспільстві, навіть серед традиційно консервативних груп. Багато чоловіків, як Мехран, які спочатку мирилися з дискримінаційними практиками, усвідомили глибоко вкорінену гендерну нерівність у власному житті і почали кидати виклик системному пригніченню жінок. Сільські жінки, які раніше мали обмежений доступ до таких рухів, також стали активними учасницями, не лише відстоюючи свої права, але й підтримуючи жіночий бізнес та колективні проекти. Ця трансформація на низовому рівні, незважаючи на триваючі репресії, демонструє незламну силу руху «Жінка, життя, свобода» та його потенціал для забезпечення довгострокових соціальних змін.

Отже, рух «Жінка, життя, свобода» в Ірані є важливим виразом боротьби за права жінок та соціальну справедливість в умовах авторитарного режиму. Його виникнення та розвиток стали реакцією на систематичні порушення прав людини, зокрема обмеження прав жінок у соціальному та політичному житті країни. Цей рух не лише виступає за рівність та гідність жінок, але й закликає до змін у широкому контексті свободи і демократичних прав для всіх громадян Ірану. Рух демонструє значущість солідарності та активного спротиву в умовах репресій, при цьому його успіхи та виклики мають глобальне значення для боротьби за права жінок у світі.

2.2.2. Афганські жіночі ініціативи до та після повернення «Талібану»

До повернення талібів до влади у 2021 р. афганські жінки досягли значних успіхів у захисті своїх прав і забезпеченні присутності в різних секторах суспільства. У пост-талібську епоху, після інтервенції коаліції на чолі з США у 2001 р., в Афганістані з'явилися активні феміністичні рухи, спрямовані на

забезпечення освіти, зайнятості, працевлаштування. Ці рухи в першу чергу зосереджувалися на забезпеченні освіти, зайнятості та юридичних прав для жінок. Такі ініціативи, як Афганська жіноча мережа, що об'єднала жінок-активісток, освітянок і професіоналок, мали на меті просувати права жінок, створювати правову базу для гендерної рівності та забезпечувати, щоб голоси жінок були почуті в політичних дискусіях (Yar та ін., 2024, с. 183). Жінкам дозволили відвідувати середню школу, і багато з них здобули вищу освіту, вступивши до таких сфер, де раніше домінували чоловіки, як юриспруденція, політика та бізнес. Країна навіть запровадила систему квот для жінок у парламенті, завдяки чому жінки отримали 27% місць.

Участь жінок у політиці досягла нових висот перед відродженням Талібану. Афганські жінки обіймали ключові посади в уряді та брали участь у формуванні майбутнього країни. Значна кількість афганських жінок працювали адвокатами, судьями та державними службовцями. Жінки-судді, прокурори та адвокати активно працювали в судовій системі. Жіночі голоси також були помітними в засобах масової інформації, а деякі з них стали впливовими журналістками. Однак, незважаючи на ці досягнення, глибоко вкорінені культурні та традиційні бар'єри залишалися, обмежуючи автономію жінок та їхню роль у суспільстві. Багато жінок стикалися з насильством, дитячими шлюбами та дискримінацією, навіть попри те, що феміністичний рух продовжував виступати за реформи.

Повернення талібів до влади в серпні 2021 р. ознаменувало темну сторінку в житті афганських жінок. З приходом талібів до влади важко вистраждані права жінок були негайно відібрані. Одним із перших своїх актів таліби закрили середні школи для дівчат і заборонили жінкам відвідувати університети. Жінки були виключені з робочої сили, і багато з них втратили роботу, особливо в державному секторі. Запровадження талібами суворого дрес-коду, який передбачав обов'язкове носіння паранджі, ще більше обмежило свободу самовираження та мобільність жінок. Ці репресивні дії зруйнували феміністичний рух в Афганістані, оскільки багато активісток пішли в підпілля або втекли з країни через погрози насильства і переслідувань.

Незважаючи на шалений тиск і репресії, феміністичні ініціативи продовжували існувати, підживлювані низовим активізмом. Такі організації, як Рух фіолетових субот, співзасновницею якого є Мар'ям Маруф Арвін, стали важливими для організації протестів і продовження боротьби за права жінок. Цей рух розпочався в Кабулі у 2021 р., коли жінки та дівчата вийшли на вулиці, вимагаючи базових свобод. Однак ризики є значними, оскільки учасниці стикаються з насильством, ув'язненням і навіть викраденням. Жінки, які беруть участь у цих рухах, вже не просто виступають за правові реформи; вони борються за виживання та незалежність у суспільстві, де їхнє існування постійно перебуває під загрозою (Shabnam von Hein, 2024).

В умовах жорстких репресій афганські жінки застосовують креативні стратегії для продовження своєї активності. Однією з найбільш значущих є таємна освіта молодих дівчат. Оскільки школи заборонені для дівчат після шостого класу, жінки організували підпільні освітні системи, навчаючи дівчат у приватних будинках, щоб наступне покоління не зростало без освіти. Такий прихований підхід дозволяє дівчатам продовжувати навчання, незважаючи на ризики. Ці таємні школи є формою опору, яка показує, що афганські жінки не змиряються зі знищенням їхніх прав.

Крім того, афганські жінки переключилися на гуманітарну роботу як форму активізму. Багато жінок в Афганістані зараз беруть участь у зборі допомоги для матерів-одиначок, дітей-сиріт та інших вразливих груп, які непропорційно постраждали від економічного колапсу та гуманітарної кризи в країні. Незважаючи на обмеження талібів на працевлаштування жінок, ці низові ініціативи продовжують надавати основні послуги найбільш вразливим верствам населення, часто майже без підтримки ззовні через відхід міжнародних гуманітарних організацій (Essar та ін., 2023).

Відсутність підтримки з боку міжнародної спільноти є головною проблемою для афганських жіночих рухів. Переговори ООН з Талібаном, такі як ті, що відбулися в Досі, не допускають афганських жінок до участі, що викликає обурення таких активісток, як Арвін. Відсутність жіночих голосів на цих переговорах

породила почуття розчарування серед афганських феміністок, які відчують, що міжнародна спільнота не визнає їхнього лідерства та активізму. Незважаючи на це, деякі міжнародні правозахисники, такі як американський дипломат Розмарі ДіКарло, продовжують закликати до взаємодії з талібами в надії на покращення ситуації для жінок, хоча це поки що не принесло значних результатів.

Ігнорування талібами прав жінок та їхні спроби отримати міжнародне визнання ще більше ускладнили ситуацію. Талібан лобіює зняття санкцій і розблокування заморожених афганських активів, але ці вимоги наштовхуються на опір міжнародної спільноти, особливо з боку тих, хто вважає дії талібів порушенням основних прав людини. У той час, як Афганістан бореться з економічним колапсом, жінки несуть на собі основний тягар кризи, адже 97% населення країни зараз живуть у бідності (Afghan women three years after the Taliban takeover, 2024). Афганські жінки, такі як Арвін, закликають до більш активного опору політиці Талібану, закликаючи активістів як всередині країни, так і за її межами об'єднатися і домагатися створення законного, демократичного уряду.

Підсумовуючи, можна сказати, що афганські жінки були на передовій боротьби за права людини як до, так і після повернення талібів до влади. Якщо в перші роки після падіння Талібану спостерігався значний прогрес у сфері прав жінок та їхньої політичної участі, то відродження Талібану призвело до серйозних невдач. Незважаючи на ці виклики, афганські жінки продовжують демонструвати неабияку стійкість, організовуючи протести, таємно навчаючи дівчат і надаючи допомогу тим, хто їй потребує. Роль міжнародної спільноти у підтримці цих зусиль залишається критично важливою, але саме афганські жінки очолюють рух за зміни, відмовляючись замовкнути або бути стертими з лиця землі деспотичним режимом Талібану.

2.3. Реакція ЄС на порушення прав жінок в Ірані та Афганістані

Європейський Союз активно реагував на порушення прав жінок в Ірані та Афганістані, підтримуючи зусилля з покращення становища жінок у цих країнах. В Ірані ЄС неодноразово засуджував обмеження прав жінок, зокрема обов'язок

носити хіджаб, обмеження на участь жінок у громадському житті та дискримінацію в трудовому праві. ЄС підтримував ініціативи, спрямовані на розширення прав і свобод жінок, а також засуджував жорстоке ставлення до активісток. В Афганістані ЄС активно сприяв покращенню прав жінок через гуманітарні та розвиткові програми, зокрема в освітній сфері та підтримці жіночого підприємництва. Після падіння режиму талібів у 2001 р., ЄС підтримував посилення прав жінок, включаючи їх участь у політичному житті та забезпечення доступу до освіти. Однак ЄС також висловлював стурбованість через рецидиви дискримінації, зокрема у сільських районах, де доступ жінок до основних прав і можливостей був обмежений (Kaussler, 2010, с. 578).

ЄС зайняв тверду політичну позицію проти порушення прав жінок в Афганістані, особливо після повернення талібів до влади в серпні 2021 р. ЄС рішуче засуджує згортання талібами прав жінок, зокрема заборону освіти, обмеження працевлаштування, запровадження правил пересування та дрес-коду, які непропорційно впливають на жінок і дівчат. Ця позиція відображена в численних резолюціях, ухвалених Європейським парламентом, які закликають до скасування всіх гендерних обмежень, наголошуючи на необхідності дотримання талібами прав жінок відповідно до міжнародних стандартів у сфері прав людини (EP resolutions, 2024). Ці заяви були підтримані Радою ЄС, яка послідовно закликала де-факто владу Афганістану дотримуватися зобов'язань Афганістану за міжнародним правом у сфері прав людини.

На додаток до засудження дій талібів у публічних заявах, ЄС стратегічно використовує дипломатичні канали для здійснення тиску на талібів. Взаємодія ЄС з Афганістаном була ретельно структурована, визнаючи необхідність діалогу, але відмовляючись офіційно визнавати уряд Талібану. Через свого Спеціального посланника в Афганістані ЄС зберігає присутність у Кабулі і підтримує відкриту комунікацію з афганськими жіночими групами, прагнучи зрозуміти ситуацію на місцях і надати їм платформу для адвокації. Таким чином, ЄС гарантує, що голоси афганських жінок не будуть відкинуті, незважаючи на спроби талібів придушити їх.

ЄС чітко висловив свою незгоду з репресивною політикою Талібану за допомогою цільових санкцій. У березні 2023 р., після того, як Талібан заборонив афганським жінкам працювати в ООН, ЄС запровадив санкції проти двох міністрів Талібану, відповідальних за впровадження гендерної дискримінації та порушення прав людини (EU imposes global sanctions over rights abuses against women, 2023). Ці санкції є частиною ширшого пакету ЄС, спрямованого проти фізичних та юридичних осіб, причетних до сексуального насильства, зґвалтувань та систематичного придушення прав жінок. Ця політична акція має на меті не лише притягнути винних до відповідальності, але й надіслати чіткий сигнал про те, що ЄС не буде миритися з гендерно зумовленим насильством та порушенням прав жінок в Афганістані.

ЄС регулярно робить політичні заяви, в яких засуджує ставлення талібів до жінок. Наприклад, у квітні 2022 р. Верховний представник ЄС Жозеп Боррель виступив із заявою, в якій засудив рішення талібів заборонити афганським жінкам співпрацювати з міжнародними організаціями, підкресливши, що такі дії є порушенням як міжнародного права людини, так і гуманітарного права. ЄС постійно закликає талібів скасувати ці рішення і дотримуватися міжнародних норм у сфері прав людини. У цих заявах часто підкреслюється тверда позиція ЄС проти репресивної політики талібів, а також міститься заклик до визнання прав афганських жінок як невід'ємної частини майбутнього країни (Afghanistan: Statement by High Representative Josep Borrell on the latest decisions by the Taliban on the participation of women in public life, 2022).

ЄС зобов'язався продовжувати підтримувати афганських жінок через гуманітарну допомогу, але з чіткою умовою: жінки повинні бути активними учасницями процесу надання допомоги. У січні 2022 р. ЄС вирішив обмежити свою допомогу на розвиток Афганістану, продовжуючи надавати гуманітарну допомогу. Ця допомога спрямовується через міжнародні організації та НУО, щоб уникнути урядових каналів, контрольованих талібами (Chee, 2022). В основі дій ЄС лежать гуманітарні принципи з чіткою метою надання підтримки безпосередньо афганським жінкам і дівчатам, зокрема у формі задоволення базових потреб,

підтримки засобів до існування та медичних послуг, забезпечуючи при цьому залучення жінок до процесів розподілу допомоги.

Відповідно до своїх зобов'язань щодо захисту прав жінок, ЄС підтримує відкриту комунікацію з афганським громадянським суспільством, включно з групами з захисту прав жінок, незважаючи на все більш обмежувальну політику Талібану. Наприклад, у березні 2023 р. під час спільних слухань, організованих Європейським парламентом, було представлено заяву 102 афганських жіночих організацій з 34 провінцій. Цей діалог між афганськими жіночими організаціями та представниками ЄС гарантує, що міжнародна спільнота залишається поінформованою про нові виклики, з якими стикаються афганські жінки, і посилює роль ЄС у захисті їхніх прав на глобальному рівні (*Women in Afghanistan have become victims of gender apartheid, 2023*).

ЄС також активно засуджує порушення прав жінок в Ірані, особливо після жорстокого придушення протестів після смерті Махси Аміні у 2022 р. ЄС рішуче засудив репресії іранської влади проти жінок, які протестують за свої права, включно з жорстокими репресіями проти жіночих рухів і масовими арештами активістів. Політичні заяви лідерів ЄС підкреслили прихильність ЄС до притягнення іранського уряду до відповідальності за його ставлення до жінок і наголосили на постійній підтримці ЄС іранських жінок, які продовжують кидати виклик дискримінаційним законам режиму (*Barbara Mittelhammer, 2023*).

Подібно до своїх дій в Афганістані, ЄС запровадив санкції проти іранських чиновників, причетних до придушення прав жінок. Ці санкції спрямовані на осіб, відповідальних за вчинення насильства проти жінок і придушення протестів в Ірані. Санкції ЄС проти іранських посадовців відображають політичну позицію ЄС проти систематичних порушень прав жінок з боку режиму і мають на меті чинити тиск на Іран, щоб він припинив свої репресивні дії. Ці санкції також слугують інструментом, який сигналізує про рішучу опозицію ЄС до наступу іранського уряду на свободи жінок та їхнє право на протест.

ЄС постійно порушує питання прав жінок в Ірані у своєму політичному дискурсі з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй,

а також на двосторонніх зустрічах з іранським урядом. Лідери ЄС висловили стурбованість репресивними заходами режиму проти жінок, включаючи обов'язковий дрес-код, обмеження мобільності та систематичне насильство, з яким стикаються жінки, які вимагають своїх прав (Iran: Statement by the High Representative on behalf of the European Union, 2024). Політична адвокація ЄС підкреслює його роль захисника прав жінок у всьому світі, прагнучи чинити тиск на іранський режим, щоб він дотримувався міжнародних стандартів прав людини і поклав край системній гендерній дискримінації, яка вже давно стала характерною рисою його політики.

Загалом, реакція ЄС на порушення прав жінок в Ірані та Афганістані завжди була активно засуджуючою і орієнтованою на підтримку жіночих прав через дипломатичні канали, санкції та гуманітарну допомогу. ЄС неодноразово виражав стурбованість щодо дискримінації жінок у цих країнах, закликаючи до скасування обмежень та дотримання міжнародних стандартів прав людини. В Афганістані ЄС активно підтримував ініціативи щодо покращення становища жінок, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я та політичного участі, особливо після 2001 р. Водночас, після відновлення влади талібів у 2021 р., ЄС змушений був змінити свою стратегію, зокрема, скоротивши або припинивши допомогу через порушення прав жінок. В Ірані ЄС був обережним у своїх підходах, але продовжував наполягати на дотриманні прав жінок, зокрема права на освіту, роботу та участь у громадському житті.

Висновки до розділу 2

Соціально-політичне та правове становище жінок в Ірані та Афганістані зазнало значних змін упродовж останніх десятиліть, але досі залишається складним і обмеженим, що особливо яскраво проявляється в контексті постійних порушень прав жінок у цих країнах. У Ірані після ісламської революції 1979 р. були запроваджені закони, що обмежують права жінок у різних сферах життя, зокрема у шлюбі, вихованні дітей, спадщині та участі в політичному житті. Згодом правовий статус жінок змінювався, але значна частина обмежень зберігалася, і в останні роки

їх посилення стало помітним, зокрема через введення суворих обмежень на носіння хіджабу та інші аспекти громадського життя. В Афганістані жінки зазнавали особливих труднощів під час правління Талібану, що скасувало їхні права на освіту, працю та активну участь у суспільному житті. Після падіння Талібану і певного відновлення прав жінок у період 2001-2021 рр., повернення Талібану знову призвело до серйозних обмежень у правах жінок, які тепер зазнають масових репресій.

Феміністичні рухи в обох країнах, хоча і діють у дуже складних умовах, все ж таки намагаються відстоювати права жінок і боротися за їхню свободу. В Ірані рух «Жінка, життя, свобода», який активно виступає проти обмежень прав жінок, здобув значну популярність в останні роки, особливо під час протестів, що почалися у 2022 р. після смерті Махси Аміні. Цей рух закликає до скасування обов'язкової хіджаби, рівності у всіх аспектах життя та припинення репресій проти жінок, і він став важливою частиною ширшої боротьби за демократичні права та свободи в країні. В Афганістані жіночі ініціативи були особливо важливими до і після 2021 р., коли Талібан знову захопив владу. До цього афганські жінки активно боролися за право на освіту, працю та участь у політичному житті, але з поверненням Талібану ця боротьба стала значно складнішою, оскільки таліби заборонили жінкам працювати в багатьох секторах і брати участь у громадському житті.

Визначальним аспектом цієї боротьби є реакція ЄС на порушення прав жінок в Ірані та Афганістані. Європейський Союз відіграє важливу роль у визначенні та реалізації зовнішньої політики щодо країн, де порушуються права людини, зокрема прав жінок. В Афганістані після повернення Талібану ЄС змушений був змінити свою політику, зокрема припинити більшість допомоги через порушення прав жінок, водночас продовжуючи надавати гуманітарну допомогу через міжнародні організації, що дає можливість захищати права жінок в умовах політичної нестабільності. У Ірані ЄС активно піднімає питання прав жінок на міжнародних форумах, засуджує репресії та закликає до скасування дискримінаційних законів, включаючи ті, що обмежують свободу вираження та обов'язкове носіння хіджабу.

ЄС також застосовує санкції проти осіб та організацій, які причетні до порушень прав жінок, і надає підтримку правозахисним ініціативам.

Загалом, соціально-політичне становище жінок в Ірані та Афганістані залишається надзвичайно складним. В обох країнах жінки продовжують боротися за свої права, хоча й у жорстких умовах. Європейський Союз, у свою чергу, грає важливу роль у підтримці цих зусиль через санкції, дипломатичний тиск і гуманітарну допомогу, при цьому визначаючи свою політику на основі постійного моніторингу ситуації та адаптації своїх стратегій у відповідь на нові виклики.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО ПІДТРИМКИ ФЕМІНІСТИЧНИХ РУХІВ В ІРАНІ ТА АФГАНІСТАНІ (2010-2024 рр.)

3.1. Фінансова та гуманітарна підтримка жіночих рухів

ЄС історично долучався до дипломатичних зусиль на підтримку жіночих прав у Ірані, хоча його фінансова та гуманітарна допомога була більш обережною через складні політичні обставини. ЄС зосередив свої зусилля головним чином на підтримці громадянського суспільства, намагаючись надати жінкам підтримку попри репресивний режим. Хоча пряма підтримка жіночих рухів в Ірані є складною через контроль уряду, ЄС намагається посилити голоси жінок і маргіналізованих груп, використовуючи доступні дипломатичні канали та рамки.

Однією з основних можливостей підтримки з боку ЄС є його гуманітарні та допомогіві програми, які іноді використовуються для непрямой допомоги жіночим рухам. Ця допомога зазвичай спрямовується через більш загальні програми, які охоплюють питання бідності, охорони здоров'я, освіти та економічного розвитку. Наприклад, ЄС зосереджує свої зусилля на програмах, спрямованих на економічну підтримку жінок, визнаючи, що кризи, такі як пандемія коронавірусу, дуже впливають на жінок, особливо в секторах, де вони надмірно представлені, таких як сфера послуг.

У відповідь на економічний спад, посилений санкціями та пандемією, ЄС досліджує можливості розширення гуманітарної допомоги для Ірану. Це включає в себе оцінку того, як гуманітарні торгові опції в межах Спільного всеосяжного плану дій можуть вирішити проблеми з дефіцитом ліків та медичних товарів, з акцентом на програми, що спеціально підтримують жінок. Безпосередньо націлюючись на сектори, які найбільше постраждали від економічної ситуації, ЄС має на меті створити програму відновлення, спрямовану на економічну та політичну підтримку жінок.

Фінансова підтримка ЄС жіночих рухів в Ірані в рамках Багаторічної індикативної програми (Multiannual Indicative Programme 2021-2027 for Iran – МІП)

на 2021-2024 рр. є частиною ширшого асигнування у розмірі 87 млн євро, спрямованого на вирішення різних пріоритетних завдань. До них належать стале зростання, зміна клімату, транскордонні виклики та додаткові заходи підтримки. Хоча ці кошти не призначені безпосередньо для жіночих рухів, частина з них піде на підтримку ініціатив, спрямованих на гендерну рівність та розширення прав і можливостей жінок. Фінансовий огляд свідчить про те, що гендерні програми можуть отримати фінансування через ширші пріоритети, особливо в таких сферах, як економічне зростання, екологічна стійкість та міграція.

Розподіл 87 млн євро показує, що 38% виділено на стійке зростання і робочі місця (33 млн євро), 30% – на боротьбу зі зміною клімату та екологічні зміни (26,1 млн євро), а 27% – на вирішення транскордонних проблем, таких як міграція і вимушене переміщення (23,55 млн євро). 4,35 млн євро, виділені на заходи підтримки, будуть спрямовані безпосередньо на фінансування ініціатив у сфері гендерної рівності, зокрема на фінансування жіночих НУО, освіту в галузі прав людини та програми, спрямовані на боротьбу з насильством щодо жінок.

Близько 10-20% від загального обсягу фінансування цих пріоритетних сфер спрямовано на забезпечення гендерної рівності та жіночі рухи, що становить приблизно від 8,7 млн євро до 17,4 млн євро протягом 2021-2024 рр. Ці кошти спрямовані на програми підтримки прав жінок, такі як адвокація гендерної рівності, ініціативи з розширення прав і можливостей жінок та програми захисту жінок, які опинилися в складних життєвих обставинах (*Iran*, б. д.).

Крім фінансової допомоги, ЄС працює над зміцненням своїх дипломатичних зв'язків з Іраном, водночас інтегруючи питання гендерної рівності в загальні політичні діалоги. Дипломатичні діалоги ЄС, такі як ті, що відбуваються в рамках JCPOA, іноді торкаються питань гендерної рівності, хоча ці питання часто відходять на другий план після обговорення ядерних проблем. Однак ці обговорення є важливими для підтримки тиску на іранський уряд, щоб він звернув увагу на питання прав людини, зокрема прав жінок, у контексті загальної дипломатичної взаємодії.

Одним з ключових принципів зовнішньої політики ЄС щодо підтримки прав жінок в Ірані є забезпечення того, щоб ці зусилля не були лише символічними, а призводили до конкретних результатів. ЄС висловлює прихильність до феміністичної зовнішньої політики, що вимагає інтеграції гендерних питань у всі сфери дипломатії. Як частина цього підходу, ЄС закликає до реалізації механізмів ООН, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), щоб утримувати Іран відповідальним за міжнародні стандарти прав жінок.

Крім того, ЄС намагається надати платформу для захисників прав жінок в Ірані, підтримуючи жіночі мережі та забезпечуючи їхні голоси на міжнародній арені. Ці організації можуть посилити голоси жінок і маргіналізованих груп, забезпечуючи певний рівень визнання та міжнародного впливу. Цей процес включає в себе надання жінкам можливості брати участь у дипломатичних обговореннях, навіть якщо ці зустрічі часто обмежуються неофіційними або другорядними діалогами, такими як зустрічі з академічними колами та громадськими організаціями поза межами Ірану. Ці діалоги, що зосереджуються на менш спірних питаннях, таких як управління навколишнім середовищем чи збереження культурної спадщини, служать як крок до сприяння більш широкому співробітництву і діалогу щодо гендерних питань.

Однак підтримка ЄС жіночих рухів в Ірані ускладнюється опором уряду до міжнародного нагляду, зокрема в галузі прав жінок. Незважаючи на ці труднощі, ЄС продовжує закликати іранський уряд до впровадження ключових конвенцій ООН, що допомогло б підтримати позицію жінок у країні. Хоча це не є панацеєю, постійне тиск з боку ЄС на ці реформи залишатиметься важливим елементом його більшої стратегії сприяння позитивним змінам щодо прав жінок в Ірані.

Згідно з наданою інформацією, в тексті не зазначено конкретну суму фінансування, яка була спрямована безпосередньо на феміністичні рухи в Афганістані. Проте є відомості про загальну суму фінансування в розмірі 146 мільйонів євро, яке виділено на допомогу населенню Афганістану в 2024 році,

зокрема, підтримку жінок та організацій, що працюють у сфері прав жінок та боротьби з гендерною дискримінацією.

ЄС зобов'язався виділити значні фінансові ресурси для підтримки Афганістану, особливо для вирішення проблем його населення після захоплення влади талібами. Загальна фінансова допомога на 2024 р. становить 146 мільйонів євро, що описано у рішенні щодо щорічного фінансування для населення Афганістану (Afghanistan, б. д.). Ці кошти спрямовані на вирішення найбільш нагальних гуманітарних потреб, зокрема для вразливих груп, таких як жінки, чий права і доступ до послуг серйозно постраждали через політичну нестабільність і економічний колапс.

Хоча загальна фінансова допомога спрямована на загальну гуманітарну допомогу та розвиток, значна частина коштів призначена для підтримки рухів жінок в Афганістані. ЄС визнає важливу роль жінок у відбудові афганського суспільства і вирішує їхні унікальні проблеми, зокрема доступ до охорони здоров'я, освіти та економічної участі. Фінансова допомога також передбачає ініціативи, що сприяють зміцненню прав жінок через безпосередню підтримку та співпрацю з місцевими і міжнародними жіночими організаціями.

Фінансова допомога ЄС надається з пріоритетом для задоволення основних потреб жінок в Афганістані. Це включає надання основних послуг, таких як продовольча допомога, медичне обслуговування та освіта, де жінки та діти є основними бенефіціарами. Значна частина коштів також спрямована на програми, що мають на меті боротьбу з насильством щодо жінок, яке стало поширеною проблемою після повернення талібів до влади. Ці програми мають на меті створення безпечних просторів для жінок та надання правових, психологічних і соціальних послуг для постраждалих від насильства.

В рамках загальних цілей розвитку ЄС частина фінансування спрямована на підтримку економічного становлення жінок. Це включає сприяння доступу жінок до можливостей для заробітку, професійного навчання та фінансової незалежності. Такі програми сприяють зменшенню економічної нерівності між чоловіками та жінками в Афганістані та сприяють довгостроковій стійкості жінок в умовах

політичних і соціальних викликів. Завдяки партнерствам з місцевими НУО, ЄС прагне сприяти участі жінок у формальній економіці.

Окрім гуманітарної допомоги, ЄС також надає підтримку організаціям прав жінок, що працюють в Афганістані. Ці організації є ключовими учасниками в захисті та просуванні прав жінок, часто в умовах суворих обмежень, накладених талібами. Забезпечуючи фінансування для цих інституцій, ЄС сприяє тому, щоб голоси жінок були почуті в процесах прийняття рішень і щоб існували правові механізми для їхнього захисту від дискримінації та насильства (Three years on: supporting Afghan women's rights, 2024).

З огляду на непередбачувану політичну ситуацію та рівень безпеки в Афганістані, ЄС дозволяє коригування в плануванні виділення коштів. Така гнучкість є важливою для забезпечення того, щоб жіночі рухи та організації могли адаптуватися до змінюваних умов і продовжувати надавати підтримку жінкам, навіть коли ситуація на місцях змінюється.

Для того, щоб кошти використовувалися ефективно і щоб рухи жінок отримували належну підтримку, Комісія ЄС забезпечує строгі механізми моніторингу та звітності. Це включає оцінки програм і оцінку їхнього впливу на зміцнення прав жінок та покращення їхнього становища. ЄС також вимагає, щоб організації, які отримують фінансування, проходили перевірку своїх фінансових та операційних процедур для забезпечення того, щоб кошти використовувались відповідально та щоб фінансові інтереси були захищені відповідно до регламентів ЄС.

ЄС співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН та іншими гуманітарними акторами, щоб забезпечити узгодженість своєї підтримки для жінок в Афганістані з глобальними зусиллями для подолання гуманітарної кризи. Ця співпраця дозволяє координувати дії, уникати дублювання зусиль та максимізувати вплив виділених ресурсів. Також забезпечується, що права жінок і гендерна рівність є пріоритетними в усіх секторах гуманітарної допомоги та розвитку в Афганістані (Urgent Call for EU Action on Afghan Women's Rights, 2025).

Отже, фінансова та гуманітарна підтримка ЄС жіночих рухів в Афганістані й Ірані є важливим інструментом у боротьбі за гендерну рівність та права жінок у регіоні, де їхні свободи значно обмежені репресивними режимами. В Афганістані фінансування спрямоване на гуманітарну допомогу, економічне зміцнення жінок та підтримку правозахисних організацій, що працюють в умовах суворих обмежень, накладених талібами. В Ірані ЄС також підтримує жіночі рухи, зокрема через санкційні механізми, дипломатичний тиск та фінансування правозахисних ініціатив, які виступають проти дискримінації та репресій. Завдяки цій підтримці ЄС сприяє посиленню голосу жінок, забезпеченню їхнього доступу до освіти, охорони здоров'я та правового захисту, що є ключовими кроками на шляху до соціальної справедливості та довгострокових демократичних змін у регіоні.

3.2. Інформаційна політика та адвокаційні ініціативи

Відданість Європейського Союзу гендерній рівності та правам людини в Ірані відображається у його постійній дипломатичній взаємодії, політичних заявах і фінансовій підтримці розширення прав і можливостей жінок. ЄС неодноразово засуджував обмежувальні закони Ірану щодо жінок, такі як обов'язкове носіння хіджабу та обмеження у сфері працевлаштування й політичної участі. Наприклад, у відповідь на протести 2022 р. після смерті Махси Аміні, яку заарештували за нібито порушення правил носіння хіджабу, ЄС оприлюднив жорсткі заяви із засудженням насильства з боку держави щодо жінок (*The death of Mahsa Amini and the repression of women's rights protesters in Iran, 2022*). Крім того, Європейський парламент ухвалив резолюції, що закликали іранську владу поважати права жінок і запроваджували цільові санкції проти осіб, відповідальних за репресії.

Окрім заяв, ЄС активно підтримує жіночі правозахисні рухи в Ірані через фінансування ініціатив, які сприяють правовій обізнаності, економічному зміцненню та адвокаційним кампаніям. Такі програми, як Європейський інструмент для демократії та прав людини (*European Instrument for Democracy and Human Rights – EIDHR*), надають фінансову допомогу неурядовим організаціям, що працюють у сфері гендерної рівності в Ірані (*Cornelius Adebahr, 2024*). Хоча пряме

співробітництво з іранським громадянським суспільством є складним через державні обмеження, ЄС співпрацює з міжнародними організаціями, які надають іранським жінкам юридичну допомогу та підтримку у сфері цифрової безпеки. Ці заходи допомагають активісткам продовжувати свою діяльність, незважаючи на репресивне середовище.

Крім того, ЄС інтегрує питання гендерної рівності у свою ширшу дипломатію з прав людини щодо Ірану. У переговорах, пов'язаних з ядерною угодою з Іраном, та інших дипломатичних контактах представники ЄС послідовно порушують питання прав жінок. Такий підхід забезпечує, що гендерні питання залишаються на міжнародному порядку денному, а Іран стикається з тиском щодо реформування дискримінаційної політики. Пов'язуючи права жінок із ширшими питаннями прав людини та дипломатії, ЄС підкріплює свою довгострокову відданість сприянню гендерній рівності в Ірані, попри політичні та правові перешкоди.

Важливою частиною інформаційної політики ЄС є підтримка вигнаних іранських активістів, журналістів і феміністичних організацій, які діють за межами Ірану. ЄС надає фінансування та матеріально-технічну підтримку незалежним перськомовним медіа та цифровим платформам, які захищають права жінок. Ці ініціативи допомагають протидіяти наративам, контрольованим державою, і надають іранським жінкам доступ до незалежних новин та освітнього контенту (Akbarzadeh та ін., 2021, с. 1475).

ЄС бере активну участь у міжнародних форумах, таких як ООН, щоб відстоювати права жінок в Ірані. Спонсоруючи резолюції та співпрацюючи з країнами-однорідцями, ЄС прагне притягнути уряд Ірану до відповідальності за порушення прав людини. Ця адвокація поширюється на підтримку розслідувань державних репресій щодо жіночих протестів і забезпечення того, щоб ці питання залишалися на глобальному дипломатичному порядку денному.

ЄС розробив потужну інформаційну політику та стратегію адвокації для захисту феміністок в Афганістані, особливо після повернення талібів до влади у 2021 р. Усвідомлюючи серйозні загрози, з якими стикаються активістки за права жінок, ЄС послідовно засуджує репресивну політику талібів та використовує

дипломатичні канали для тиску на режим, щоб змусити його дотримуватися базових прав людини. Наприклад, ЄС використовує Діалоги з прав людини та офіційні заяви для засудження обмежень на освіту, працевлаштування та політичну участь жінок. Крім того, Європейський парламент ухвалює резолюції, які закликають до запровадження санкцій проти талібських лідерів, відповідальних за гендерне гноблення, що підкреслює прихильність ЄС до захисту афганських феміністок (Andruszkiewicz & Strzemkowska, 2023, с. 295).

Окрім дипломатичних зусиль, ЄС активно підтримує адвокаційні ініціативи, які підсилюють голоси афганських феміністок та захисників прав людини. ЄС фінансує незалежні медіа та міжнародні правозахисні організації, які документують порушення прав жінок в Афганістані та надають платформи для активісток, щоб вони могли висловлювати свою позицію. Важливим прикладом є підтримка ЄС таких організацій, як «Репортери без кордонів», які допомагають афганським журналісткам працювати в безпеці у вигнанні та продовжувати висвітлювати порушення прав жінок (Bright, 2023, с. 52). Крім того, через Європейський інструмент для демократії та прав людини ЄС фінансує афганські феміністичні групи, що проводять цифрові адвокаційні кампанії, забезпечуючи видимість проблем жінок на міжнародній арені, незважаючи на жорсткі обмеження в країні.

Окрім безпосередньої адвокації, ЄС запровадив ініціативи, спрямовані на захист афганських феміністок шляхом програм переселення та надання притулку. ЄС сприяв евакуації активісток за права жінок за гуманітарними візами, що дозволило їм продовжувати свою діяльність у безпечніших умовах. Наприклад, такі країни-члени ЄС, як Франція та Німеччина, реалізували спеціальні візові програми для афганських жінок, які перебувають під загрозою, включаючи активісток, журналісток та науковиць. Крім того, ЄС співпрацює з такими організаціями, як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, щоб підтримувати афганських феміністичних лідерок у вигнанні, забезпечуючи їм фінансову допомогу, юридичний супровід та можливості переселення. Ці заходи демонструють багатогранний підхід ЄС до захисту афганських феміністок, що

поєднує дипломатичний тиск, підтримку ЗМІ та безпосередню допомогу в забезпеченні безпеки.

Отже, інформаційна політика та адвокаційні ініціативи ЄС щодо підтримки феміністичних рухів в Ірані та Афганістані демонструють комплексний підхід, який поєднує дипломатичний тиск, фінансування незалежних медіа та правозахисних організацій, а також конкретні програми з надання притулку активісткам. ЄС систематично засуджує репресії проти жінок у цих країнах, використовує санкційні механізми проти осіб, причетних до порушень прав людини, і підтримує інформаційні кампанії, які висвітлюють становище жінок. Зокрема, фінансування незалежних ЗМІ та цифрових адвокаційних ініціатив допомагає підсилювати голоси феміністичних рухів, навіть в умовах жорстких репресій. Водночас ЄС забезпечує захист активісток через гуманітарні візи та програми переселення, що дозволяє їм продовжувати свою боротьбу за права жінок у безпечніших умовах. Таким чином, ЄС відіграє важливу роль у підтримці феміністичних рухів в Ірані та Афганістані, сприяючи міжнародному визнанню їхньої боротьби та створюючи умови для довгострокових змін у сфері гендерної рівності.

3.3. Перспективи та виклики європейської політики у сфері підтримки жіночих рухів

Європейська політика у сфері підтримки жіночих рухів стикається як із значними можливостями, так і з численними викликами, особливо в контексті авторитарних режимів та збройних конфліктів. Посилення фінансової допомоги, дипломатичного тиску та адвокаційних ініціатив відкриває перспективи для розширення прав жінок та зміцнення їхніх позицій у суспільстві. Водночас, жорсткі репресії, обмеження діяльності громадянського суспільства та нестабільність політичних режимів ускладнюють реалізацію європейських ініціатив.

Одним із основних викликів, з якими стикається ЄС у підтримці жіночих рухів в Ірані та Афганістані, є обмежувальне політичне та правове середовище в обох країнах. В Ірані уряд запроваджує суворі закони щодо активісток із захисту

прав жінок, багатьом із них загрожує ув'язнення, переслідування та заборона на в'їзд за їхню діяльність. Подібним чином в Афганістані повернення до влади талібів серйозно обмежило свободи жінок, заборонивши їм освіту, роботу та громадське життя. Ці умови ускладнюють європейським ініціативам пряме охоплення місцевих активістів, вимагаючи креативних і стриманих стратегій для забезпечення підтримки, не наражаючи їх на більший ризик.

Іншою значною проблемою є операційні обмеження та обмежений доступ до надійних каналів розподілу допомоги. В Афганістані багато міжнародних організацій були змушені піти, що ускладнило ефективне функціонування програм, які підтримує ЄС. Талібан встановив суворі умови щодо іноземної допомоги, особливо щодо ініціатив, орієнтованих на жінок, часто взагалі блокуючи їх реалізацію. В Ірані державний нагляд і репресії роблять пряму фінансову та матеріально-технічну допомогу феміністичним рухам дуже ризикованою, оскільки влада розглядає іноземну підтримку як втручання та діє проти тих, хто її отримує.

Геополітичне середовище ще більше ускладнює європейську політику. ЄС повинен збалансувати свою підтримку прав жінок з більш широкими дипломатичними відносинами, включаючи переговори щодо ядерних угод з Іраном і зусилля щодо підтримки регіональної стабільності в Афганістані. Будь-який відкритий тиск з боку ЄС може спровокувати негативну реакцію з боку влади Ірану та Афганістану, потенційно погіршивши умови для активістів із захисту прав жінок. Крім того, такі зовнішні актори, як Росія та Китай, які підтримують тісніші зв'язки з цими урядами, можуть урівноважити зусилля ЄС, обмежуючи ефективність європейської пропаганди.

Війна в Україні може значно вплинути на виклики та перспективи європейської політики у сфері підтримки жіночих рухів в Ірані та Афганістані, оскільки ЄС змушений зосереджувати увагу та ресурси на підтримці України, що може обмежити його здатність підтримувати активісток у цих країнах. Більш жорстка економічна ситуація та необхідність фінансування відновлення після війни можуть призвести до зниження фінансування для ініціатив, спрямованих на підтримку прав жінок в Ірані та Афганістані. З політичної точки зору війна в

Україні також може змінити пріоритети ЄС у глобальному масштабі, зокрема в питаннях безпеки, міграції та дипломатії, що може відволікти від підтримки жіночих рухів у цих країнах, які переживають серйозні репресії.

Однак, з іншого боку, війна в Україні може сприяти зміцненню солідарності серед країн ЄС щодо захисту прав людини та боротьби з авторитаризмом. Посилена міжнародна підтримка для демократичних рухів, що може бути наслідком протистояння агресії Росії, може призвести до посилення зовнішньої політики ЄС в підтримку прав жінок у країнах, де існує серйозна політична та соціальна репресія, таких як Іран та Афганістан. Зокрема, це може стимулювати нові ініціативи для обміну досвідом та ресурсами, а також збільшити фінансування для правозахисних організацій, що займаються підтримкою жінок у цих державах.

Розглянемо основні перспективи європейської політики у сфері підтримки жіночого руху в Ірані та Афганістані.

Очікується, що ЄС продовжить і активізує свої дипломатичні зусилля для підтримки жіночих рухів в Ірані та Афганістані. Це включає застосування цілеспрямованих санкцій до осіб та установ, відповідальних за репресії за гендерною ознакою. В Ірані ЄС вже наклав санкції на членів поліції моралі та судових чиновників, причетних до придушення жіночих протестів. Так само в Афганістані санкції можуть бути поширені на лідерів Талібану, які проводять дискримінаційну політику щодо жінок. Дипломатичний тиск у координації з міжнародними партнерами залишається ключовим інструментом впливу на політику, яка підриває права жінок.

Історично ЄС виділяв кошти для неурядових організацій (НУО), які займаються питаннями гендерної рівності, і майбутня політика, ймовірно, передбачатиме збільшення прямого фінансування масових феміністичних рухів. В Афганістані, де через правління Талібану багато організацій були змушені піти в підпілля, ЄС може використовувати непрямі канали, такі як міжнародні НУО, для доставки ресурсів. Розширення можливостей фінансування забезпечує виживання феміністської адвокації в умовах авторитарних режимів.

З огляду на посилення репресій як в Ірані, так і в Афганістані, ЄС, ймовірно, інвестуватиме в безпечні цифрові платформи, які дозволять активісткам із захисту прав жінок безпечно спілкуватися. Такі ініціативи, як служби обміну зашифрованими повідомленнями, навчання цифровій безпеці та інструменти анонімного звітування, можуть стати більш уважними. В Ірані, де інтернет-обмеження обмежують доступ до незалежної інформації, ЄС може додатково підтримувати супутниковий зв'язок і послуги VPN, щоб активісти могли охопити глобальну аудиторію. Ця технологічна підтримка має вирішальне значення для безперервності феміністичних рухів під ворожими режимами.

Однією з головних перспектив ЄС є розширення гуманітарної підтримки для жінок, які зазнають переслідувань в Ірані та Афганістані. Очікується, що програми, які спрощують подання заяв про надання притулку та переїзд для жінок-активісток, журналісток і правозахисниць, будуть зростати. Спеціальні візові програми, такі як гуманітарні коридори та ініціативи екстреної евакуації, можуть забезпечити безпечний притулок для жінок із групи ризику. В Афганістані, де багато жінок-спеціалістів втратили роботу через політику Талібану, програми переселення, які підтримує ЄС, можуть запропонувати жінкам у вигнанні нові можливості.

ЄС визнає важливість незалежних медіа для посилення голосів активістів прав жінок. Майбутня політика, ймовірно, надасть пріоритет фінансуванню очолюваних жінками ЗМІ, які висвітлюють гендерні проблеми в Ірані та Афганістані. Наприклад, підтримка онлайн-феміністичних платформ, подкастів і незалежних журналістських розслідувань може допомогти протистояти державній пропаганді та підвищити обізнаність про гендерне гноблення. ЄС також може співпрацювати з міжнародними медійними організаціями, щоб висвітлити боротьбу та досягнення феміністичних рухів у цих регіонах.

У відносинах з Іраном і Афганістаном очікується, що ЄС інтегрує питання гендерної рівності в ширші дипломатичні та торгові переговори. Для Ірану це може означати обумовлення економічних стимулів поліпшенням прав жінок. В Афганістані ЄС може пов'язати гуманітарну допомогу з конкретними зобов'язаннями Талібану щодо освіти та працевлаштування жінок. Хоча такі умови

можуть зустріти опір, вони надсилають потужний сигнал про те, що гендерна рівність є аспектом зовнішньої політики ЄС, який не підлягає обговоренню.

Довгострокова стратегія ЄС передбачає розширення прав і можливостей жінок в Ірані та Афганістані через освіту та професійне навчання. Майбутня політика може включати стипендії для афганських та іранських жінок для навчання за кордоном, онлайн-освітні програми та ініціативи наставництва для жінок-підприємців. Інвестуючи в освіту жінок, ЄС допомагає побудувати основу для майбутніх лідерів, які можуть сприяти гендерній рівності навіть за обмежувальних режимів.

Отже, перспективи європейської політики у сфері підтримки жіночих рухів в Ірані та Афганістані є значними, але супроводжуються низкою викликів. З одного боку, ЄС має потенціал для активного сприяння правам жінок у цих країнах через фінансову підтримку, дипломатичний тиск і просування правозахисних ініціатив. З іншого боку, поточні геополітичні обставини, зокрема війна в Україні та економічна криза, можуть обмежити ресурси та увагу, які ЄС може виділяти на ці питання. Тому для успішної реалізації політики підтримки жіночих рухів необхідно розвивати стратегічні партнерства, забезпечувати сталу фінансову підтримку та враховувати динаміку змін у глобальній безпековій ситуації.

Висновки до розділу 3

Аналіз політики ЄС щодо підтримки феміністичних рухів в Ірані та Афганістані (2010-2024 рр.) показав значний вплив, який має ЄС на підтримку прав жінок у цих країнах, попри складні геополітичні умови. Протягом цього періоду ЄС активно розвивав механізми фінансової та гуманітарної допомоги, спрямовані на підтримку жіночих рухів, що особливо важливо в умовах жорстких обмежень на права жінок в обох країнах. Фінансова підтримка забезпечувала базові потреби жінок, включаючи доступ до медичних послуг та освіти, а також сприяла відновленню жіночих організацій після приходу до влади в Афганістані талібів. Однак більшість фінансових ініціатив не могли бути реалізовані через обмеження, накладені міжнародними санкціями або внутрішньою політичною ситуацією.

Інформаційна політика та адвокаційні ініціативи ЄС зіграли важливу роль у підвищенні обізнаності щодо порушення прав жінок в Ірані та Афганістані. ЄС активно просував кампанії з підтримки жіночих прав через дипломатичні канали та засоби масової інформації, а також організував міжнародні форуми для обговорення цих питань. Особливо важливою була підтримка феміністичних рухів через платформи, що дозволяли жінкам з цих країн висловлювати свої погляди і вимоги до урядів та міжнародної спільноти. Однак ці ініціативи часто стикалися з труднощами у зв'язку з обмеженнями, накладеними внутрішніми режимами в Ірані та Афганістані, які обмежували свободу вираження думок.

Перспективи європейської політики у підтримці жіночих рухів у цих країнах у найближчому майбутньому можуть бути обмежені через різні виклики, зокрема зміни в міжнародній безпеці, глобальні економічні труднощі та політичні трансформації. Нестабільність в Афганістані після захоплення влади талібами та репресії в Ірані створюють значні бар'єри для більш ефективного реалізації політики підтримки. Проте, ЄС може застосовувати нові підходи, такі як більше сприяння через неурядові організації, створення сприятливих умов для діалогу між міжнародними партнерами та розширення гуманітарної допомоги.

Водночас, ЄС має значні ресурси для просування прав жінок, зокрема через дипломатичний тиск, економічні санкції проти режимів, що порушують права жінок, та підвищення міжнародної уваги до цих питань. Однак, незважаючи на ці можливості, безпекова ситуація в обох країнах та внутрішні політичні зміни можуть обмежити ефективність таких ініціатив. Також, пандемія COVID-19 та війна в Україні внесли додаткові складнощі в реалізацію підтримки, зменшивши можливості фінансування та увагу до цих країн.

У цілому, ЄС повинен адаптувати свою політику підтримки жіночих рухів, опираючись на інтегровані підходи, які поєднують фінансову, гуманітарну, дипломатичну та інформаційну допомогу.

ВИСНОВКИ

Ключові аспекти феміністичних рухів в Ірані та Афганістані зосереджені на боротьбі за основні права жінок, включаючи право на освіту, роботу, свободу пересування, участь у політичному процесі та рівність у законодавстві. Одним із центральних аспектів є спротив репресивним режимам, які обмежують права жінок, зокрема в Ірані, де рухи активно виступають проти обов'язкової хіджаби та іншого обмеження прав жінок. В Афганістані феміністичні ініціативи стали особливо активними після повернення «Талібану», коли жінки почали організовувати протестні рухи, аби повернути право на освіту та працю. У відповідь на ці ініціативи ЄС і міжнародні організації активно втручалися для підтримки та захисту жінок. Роль феміністичних рухів в цих країнах полягає не лише у боротьбі за права жінок, але й у намаганні змінити глибоко вкорінені соціальні та культурні норми, що підтримують нерівність.

Правовий статус жінок в Ірані та Афганістані зазнавав суттєвих змін упродовж останніх десятиліть, але не без перерв. В Ірані, після Ісламської революції 1979 р., були введені суворі закони, що обмежили права жінок, включаючи обов'язкову хіджабу та інші соціальні обмеження. Проте в періоди, коли уряд намагався полегшити ці обмеження, жіночі рухи активно використовували ці можливості для боротьби за свої права. В Афганістані під впливом різних режимів, зокрема до та після правління «Талібану», жінки пережили періоди значних змін в їхньому правовому статусі. Під час правління «Талібану» права жінок були грубо порушені, що викликало міжнародний осуд та активізацію жіночих рухів, що намагалися вплинути на зміни через протестні акції та міжнародні кампанії. Зміни в законодавстві мають прямий вплив на діяльність жіночих рухів, надаючи або обмежуючи можливості для їхньої активності, залучаючи до боротьби за права жінок все більше громадян.

ЄС надає значну фінансову та гуманітарну підтримку жіночим рухам в Ірані та Афганістані через різноманітні програми, спрямовані на розвиток освіти, економічну підтримку та правову допомогу. Одним з основних напрямків є

фінансування жіночих організацій, які займаються правами жінок, організація тренінгів та надання освітніх грантів. Окрім того, ЄС активно підтримує гуманітарні ініціативи, які забезпечують доступ до медичних послуг, психологічної допомоги та базових життєвих ресурсів для жінок, що постраждали від насильства. Ефективність цих ініціатив, хоча й варіативна залежно від політичної ситуації, є значною, особливо в Афганістані, де завдяки цим програмам багато жінок отримують можливість отримати освіту і бути залученими до активного громадського життя. Однак ефективність цієї підтримки часто зменшується через нестабільність та обмеження з боку урядів цих країн, що можуть обмежувати доступ до деяких ініціатив.

Інформаційна політика ЄС стосовно феміністичних рухів в Ірані та Афганістані полягає в поширенні інформації про права жінок через міжнародні організації, ЗМІ та цифрові платформи. Адвокаційні ініціативи включають проведення міжнародних кампаній, підтримку правозахисних організацій та використання дипломатичних каналів для тиску на уряди цих країн щодо полегшення репресивних законів щодо жінок. ЄС активно працює через такі міжнародні платформи, як ООН, щоб звертати увагу на порушення прав жінок в цих країнах, підтримуючи ці ініціативи на рівні урядів та громадських організацій. Хоча ці ініціативи не завжди мають негайний ефект через політичну обстановку, вони є важливими для створення глобального тиску та підтримки жіночих прав на міжнародній арені.

Перспективи європейської політики щодо підтримки жіночих рухів в Ірані та Афганістані зумовлені глобальними геополітичними процесами, зокрема зміцненням міжнародних відносин та зростаючою увагою до прав жінок на світовій арені. Однак ці ініціативи стикаються з серйозними викликами, зокрема з урахуванням авторитарних режимів, які обмежують свободи жінок, і нестабільної політичної ситуації, яка може призвести до зменшення ефективності таких програм. Важливим є те, що європейська політика повинна враховувати зміни в міжнародних відносинах, що постійно змінюються в залежності від політичних

умов, а також співпрацювати з іншими міжнародними організаціями для забезпечення стійкої підтримки жіночих рухів.

Політика ЄС сприяє розвитку феміністичних рухів в Ірані та Афганістані через фінансову підтримку, адвокаційні кампанії та дипломатичний тиск, що дозволяє підвищувати обізнаність про права жінок на міжнародній арені. Важливими політичними факторами є прагнення ЄС сприяти змінам у правових системах обох країн, сприяючи більшій рівності та захисту прав жінок, що, своєю чергою, підтримує діяльність жіночих організацій. Правові фактори, зокрема міжнародне право та зобов'язання перед міжнародними організаціями, відіграють важливу роль у забезпеченні надійної підтримки рухів. Взаємозв'язок між політикою ЄС та феміністичними рухами є багатогранним і вимагає врахування культурних, політичних та правових змін, які можуть відбутися на місцевому рівні в результаті глобальних ініціатив ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ібрахім, С. С. (2024). *Міжнародно-правові норми про захист трудових прав жінок та їх імплементація в арабських державах* [Неопубл. автореф. дис. канд. юрид. наук]. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка.
2. Стрілюк, О. Б., & Юда, Л. А. (2024). *Сучасні досягнення гендерної рівності в Європейському Союзі. Частина 1–2*. Вид-во Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10440>.
3. Ткач, О. І., Батрименко, О. В., & Неліпа, Д. В. (2023). Участь жінок у зовнішньо- та внутрішньо-політичних процесах. *Політичне життя*, (4), 77–82. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.11>.
4. *Afghan women three years after the Taliban takeover*. (2024). UN Women. <https://surl.li/oobacj>.
5. *Afghanistan 1964 Constitution*. (1964). Constitute. <https://surl.li/oqzbzjj>.
6. *Afghanistan*. (б. д.). European Commission. <https://surl.li/akjxau>.
7. *Afghanistan: 1.4 million girls still banned from school by de facto authorities*. (2024). UNESCO. <https://surl.li/gxsojp>.
8. *Afghanistan: Statement by High Representative Josep Borrell on the latest decisions by the Taliban on the participation of women in public life*. (2022). EEAS. <https://surl.li/rcwffy>.
9. Akbarzadeh, S., Barlow, R., & Nasirpour, S. (2021). Registered NGOs and advocacy for women in Iran. *Third World Quarterly*, 42(7), 1475–1488. <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1896964>.
10. Andruszkiewicz, I., & Strzemkowska, N. (2023). The principle of equality and non-discrimination in EU sources of law, and the situation of women in Afghanistan. *Rocznik Integracji Europejskiej*, (17), 295–310. <https://doi.org/10.14746/rie.2023.17.18>.

11. Arasteh, A. R. (1970). Customs and Laws Affecting Marriage and the Family in Iran. *Y Man and society in Iran* (c. 159–168). BRILL. https://doi.org/10.1163/9789004670341_012.
12. Barbara Mittelhammer. (2023). *Rethinking the EU's Approach to Women's Rights in Iran*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://surli.cc/aktqua>.
13. *Barriers to Education, Sports, and Arts for Women and Girls in Iran*. (2024). NCRI Women Committee. <https://surl.li/pgarmj>.
14. Bright, M. (2023). Those we must not leave behind. *Index on Censorship*, 52(1), 52–57. <https://doi.org/10.1177/03064220231165387>.
15. Chee, F. Y. (2023). *EU strongly condemns Taliban ban on female staff at NGOs*. Reuters. <https://surl.li/pfamen>.
16. Cohn, C., & Enloe, C. (2023). A Conversation with Cynthia Enloe: Feminists Look at Masculinity and the Men Who Wage War. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28(4), 1187–1107. <https://doi.org/10.1086/368326>.
17. Cornelius Adebahr. (2024). *Making an Inclusive EU Strategy on Iran a Reality*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://surl.li/okwwpt>.
18. Dabiri, A. (2023). «Woman, Life, Freedom»: A Movement in Progress in Iran. *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, 8(1). <https://doi.org/10.23860/dignity.2023.08.01.05>.
19. Eikdar, S. (2024). *Woman, Life, Freedom: How a Protest Movement Changed Iran*. Iranwire. <https://surl.li/dqbnnyu>.
20. Enloe, C. (2004). *Curious Feminist: Searching for Women in a New Age of Empire*. University of California Press. <https://surl.li/kvwcac>.
21. *EP resolutions*. (2024). European Parliament. <https://surl.li/dldofp>.
22. Essar, M. Y., Raufi, N., Head, M. G., Nemat, A., Bahez, A., Blanchet, K., & Shah, J. (2023). Afghan women are essential to humanitarian NGO work. *The Lancet Global Health*. [https://doi.org/10.1016/s2214-109x\(23\)00048-7](https://doi.org/10.1016/s2214-109x(23)00048-7).
23. *EU imposes global sanctions over rights abuses against women*. (2023). France Medias Monde sites. <https://surl.li/jvajjr>.

24. Forman-Rabinovici, A., & Mandel, H. (2022). The Prevalence and Implications of Gender Blindness in Quantitative Political Science Research. *Politics & Gender*, 1–25. <https://doi.org/10.1017/s1743923x22000174>.
25. *Gender Action Plan putting women and girls' rights at the heart of the global recovery for a gender-equal world*. (2020). European Commission. <https://surl.li/xjrghl>.
26. Henshaw, A. L. (2021). Mainstreaming gender in research methods. *Y Teaching Research Methods in Political Science* (c. 222–237). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839101212.00025>.
27. *Iran*. (б. д.). European Commission. <https://surli.cc/wjajku>.
28. *Iran: Statement by the High Representative on behalf of the European Union*. (2024). European Council Council of the European Union. <https://surl.li/hnaryw>.
29. *Iran: Two years after 'Woman Life Freedom' uprising, impunity for crimes reigns supreme*. (2024). Amnesty International. <https://surl.li/dsqymf>.
30. *Iran's War on Women*. (2024). United Against Nuclear Iran. <https://surl.li/utijth>.
31. Kabeer, N. (2021). Three faces of agency in feminist economics. *Y The Routledge Handbook of Feminist Economics* (c. 99–107). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429020612-12>.
32. Kaussler, B. (2010). Iran-Europe Relations: Challenges and Opportunities. *Iranian Studies*, 43(4), 578–580. <https://doi.org/10.1080/00210862.2010.495600>.
33. Lalyzada, B., & Nangial, N. (2024). Role of media and social networks in promoting the position of Afghan women'. *Sprin Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 3(1), 48–56. <https://doi.org/10.55559/sjahss.v3i1.227>.
34. Moghadam, V. (2020). Revolution, the State, Islam, and Women: Gender Politics in Iran and Afghanistan. *Social Text*, (22), 40. <https://doi.org/10.2307/466519>.
35. Moghadam, V. M. (2002). Patriarchy, the Taleban, and politics of public space in Afghanistan. *Women's Studies International Forum*, 25(1), 19–31. [https://doi.org/10.1016/s0277-5395\(02\)00224-8](https://doi.org/10.1016/s0277-5395(02)00224-8).

36. Moghadam, V. M. (2019). Revolution, Religion, and Gender Politics: Iran and Afghanistan Compared. *Journal of Women's History*, 10(4), 172–195. <https://doi.org/10.1353/jowh.2010.0536>.
37. Mohanty, C. T. (2020). Transnational Feminist Crossings: On Neoliberalism and Radical Critique. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 967–991. <https://doi.org/10.1086/669576>.
38. Mohanty, C. T. (2023). «Under Western Eyes» Revisited. *У Feminist Theory Reader* (с. 291–302). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003001201-35>.
39. Nunbogu, A. M., & Elliott, S. J. (2021). Towards an integrated theoretical framework for understanding water insecurity and gender-based violence in Low-and middle-income countries (LMICs). *Health & Place*, 71, 102–651. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2021.102651>.
40. Puspitasari, W. (2022). *Mapping EU's Financial Engagement to Afghanistan Pre- and Post-Taliban Takeover*. KAS. <https://surl.li/yewvdi>.
41. Shabnam von Hein. (2024, 13 липня). *Afghan women taking the initiative against the Taliban*. DW. <https://surl.li/kbhcxv>.
42. Steans, J. (2019). The private is global: Feminist politics and global political economy. *New Political Economy*, 4(1), 113–128. <https://doi.org/10.1080/13563469908406388>.
43. *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)*. (1979). UN Women. <https://surl.li/jxwgkw>.
44. *The death of Mahsa Amini and the repression of women's rights protesters in Iran*. (2022). The European Parliament. <https://surl.li/otwzth>.
45. *Three years on: supporting Afghan women's rights*. (2024). EEAS. <https://surl.li/xkpfkl>.
46. *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007*. (б. д.). EUR-Lex. <https://surl.li/ubckes>.
47. *Treaty on European Union*. (2018). EUR-Lex. <https://surl.lu/ujpzrn>.

48. *Treaty on the Functioning of the European Union*. (2017). EUR-Lex. <https://surl.li/dizsir>.
49. *United Nations Security Council Resolutions on Women, Peace and Security*. (б. д.). United Nations. <https://surl.li/zepzow>.
50. *Urgent Call for EU Action on Afghan Women's Rights*. (2025). EMAlumni. <https://surl.li/zwqkxr>.
51. *Women in Afghanistan have become victims of gender apartheid*. (2023). Parlement européen. <https://surl.li/nwuboz>.
52. *Women's work and education in Iran: lessons from time-use data*. (2025). Economic Research Forum (ERF). <https://surl.li/omgrbm>.
53. Yar, F. G. M., Zahid, S., & Miakhil, J. M. (2024). Analysis of Women's Participation in the Political and Social Processes of Afghanistan. *Journal of Political And Legal Sovereignty*, 2(1), 183–190. <https://doi.org/10.38142/jpls.v2i1.174>.
54. Yassari, N. (Ред.). (2022). *The Shari'a in the Constitutions of Afghanistan, Iran and Egypt – Implications for Private Law*. Mohr Siebeck. <https://doi.org/10.1628/978-3-16-160546-8>.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: Роль Європейського Союзу в підтримці феміністичних рухів в Ірані та Афганістані: аналіз політичних та правових аспектів_____

Студент: Сакун Вероніка Євгенівна_____

Рік навчання, факультет: 2021-2025, факультет соціальних наук та соціальних технологій_____

Науковий керівник: старший викладач, PhD Рабінович М. Л._____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент_____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” червня 2025 р.

Короткий зміст роботи:

Розглянуто основні підходи Європейського Союзу щодо підтримки феміністичних рухів в Ірані та Афганістані протягом 2010–2024 рр. Для аналізу міжнародної політики було обрано феміністичну теорію, оскільки вона дозволяє оцінити конкретні реакції ЄС на системні порушення прав жінок в авторитарних країнах. Проведено аналіз правового та соціально-політичного становища жінок в Ірані та Афганістані, а також визначено основні напрями розвитку місцевих феміністичних ініціатив у контексті внутрішніх політичних змін.

Особливу увагу приділено реакції Європейського Союзу на репресії проти жіночих правозахисниць, інструментам зовнішньої політики та формам солідарності з громадянським суспільством. Оцінено ефективність таких заходів, як фінансова та гуманітарна допомога, підтримка інформаційних кампаній і адвокаційних проєктів, спрямованих на захист гендерної рівності.

У підсумку, було зроблено кілька рекомендацій щодо посилення підходів ЄС щодо підтримки феміністичних рухів у країнах з обмеженим демократичним простором. Зокрема, наголошується, що така підтримка повинна супроводжуватися довгостроковою стратегією, про те, що партнерство має бути розширене, щоб включити місцеві ініціативи, і що політичний тиск на уряди, які порушують права жінок, має стати більш інтенсивним.

Short summary:

The main approaches of the European Union to supporting feminist movements in Iran and Afghanistan during the period 2010–2024 have been examined. Feminist theory was applied as the analytical framework for studying international policy, as it enables a nuanced assessment of the EU's responses to systemic violations of women's rights in authoritarian states. The legal and socio-political status of women in Iran and Afghanistan was analyzed, and the key directions in the development of local feminist initiatives amid domestic political transformations were identified.

Particular attention was given to the European Union's response to repression against women human rights defenders, the foreign policy instruments employed, and the forms of solidarity expressed toward civil society. The effectiveness of measures such as financial and humanitarian assistance, support for information campaigns, and advocacy projects aimed at promoting gender equality was critically assessed.

As a result, several recommendations were proposed to enhance the EU's approach to supporting feminist movements in countries with restricted democratic space. In particular, the need for a long-term strategy was emphasized, alongside the importance of expanding partnerships with local initiatives and applying stronger political pressure on governments that violate women's rights.

Ключові слова: *Європейський Союз, фемінізм, права жінок, Іран, Афганістан, міжнародна політика, гендерна рівність.*